

Раїса ЦАПУН

НАРОДНІ ОБРЯДИ З РЕПЕРТУАРУ ГУРТУ «ДЖЕРЕЛО»

Навчально-методичний посібник

• ПЕРСПЕКТИВА •

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

Раїса ЦАПУН

НАРОДНІ ОБРЯДИ З РЕПЕРТУАРУ ГУРТУ «ДЖЕРЕЛО»

*Навчально-методичний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
за спеціальністю «Музичне мистецтво»*

Рівне - 2003

УДК 394.2
ББК 63.5 (4Укр-4Рів)
Ц 178

Цапун Р.В. Народні обряди з репертуару гурту «Джерело»: Навчально-методичний посібник. - Рівне: РДГУ, 2003. - 123с.: іл., ноти

Рецензенти:

Богдан ЛУКАНЮК, професор, кандидат мистецтвознавства;
Ярослав ПОЛЩУК, професор, доктор філологічних наук;
Сергій ТРОЯН, професор, доктор історичних наук;
Степан ШЕВЧУК, професор, кандидат філологічних наук

До посібника увійшли інсценізації фрагментів народних обрядодій – весільних, весняної та жнивної, що реконструйовані на основі автентичних записів. Матеріали зібрані упорядником та студентами кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету на теренах Рівненщини та Житомирщини.

Усі твори публікуються вперше.

Видання адресоване студентам вищих навчальних закладів, що навчаються за спеціальністю «Музичне мистецтво», керівникам фольклорних колективів, краєзнавцям, діалектологам, а також всім, хто цікавиться народною музично-поетичною творчістю.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, як посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист №14/18.2-2225 від 28.11.02)

ISBN 966-7643-17-4

© РДГУ, 2003
© Цапун Р.В., 2003

Вступ

Збирати музично-етнографічні матеріали та досліджувати їх – це одне з основних завдань дослідників-фольклористів узагалі та кафедри музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету зокрема. Однак із кожним роком ця робота стає дедалі складнішою, більше доводиться стикатися із фактором відмирання фольклорних традицій, усе рідше пісні виконуються у реальному контексті. Відтак, виникає необхідність здійснювати повноцінні польові записи фольклору, аби надалі легко їх реконструювати для достатнього вторинного уявлення.

Однією із можливих форм реставрації та популяризації традиційної народної культури, а водночас – переведення її в русло фольклоризму, є сценічне відтворення автентичних народномузичних творів та, навіть, обрядів силами навчальних фольклорних колективів.

За 15 років творчого існування ансамблю «Джерело» Інституту мистецтв університету його учасниками відтворено сотні пісень обрядових та позаобрядових жанрів. Найкращі з творів увійшли до збірника «Співає «Джерело» (Рівне, 1997), який упорядкувала автор цих рядків – незмінний керівник колективу. А оскільки з кожним роком репертуар ансамблю поповнюється новими піснями та обрядами, виникла чергова необхідність опублікувати найцінніші фольклорні зразки, подавши їх у контексті сценічного відтворення народних обрядів і доповнивши методичними рекомендаціями.

До пропонованого навчального посібника увійшло 12 фрагментів народнообрядових дійств, наповнених численними поетичними текстами та пісненими зразками (163 твори на різні мелотипи). Матеріал записувався, транскрибувався і сценічно інтерпретувався упорядником та студентами кафедри музичного фольклору РДГУ в ході навчального процесу. Згодом обряди відтворювались учасниками фольклорного ансамблю «Джерело», представлялись у формі дипломної роботи випускників, періодично використовувались у концертній діяльності колективу.

Вміщений у книзі етнографічний матеріал фіксувався в індивідуальних експедиціях, найчастіше за місцем проживання студентів – північ Рівненщини (Сарненський, Костопільський, Зарічненський, Корецький, Здолбунівський, Володимирецький райони); виняток становить репертуар із рідного для упорядника села Будичани Чуднівського р-ну Житомирської обл. Прив'язаність до рідної місцевості та накопичення фольклорних матеріалів звідти суттєво допомагали студентам у майбутньому, оскільки в такий спосіб кожен із випускників формував достатній репертуар для початку роботи з місцевим фольклорним колективом.

У більшості випадків (як правило) етнографічні матеріали записувались від людей похилого віку, які реставрували в своїй пам'яті не збережені до

сьогодні обрядові фрагменти та відповідні пісні. Як засвідчили польові дослідження, найкраще в пам'яті носіїв (рідко – в реальних умовах) збережено традиційну весільну обрядовість. Саме тому, об'єктом дослідження для студентів кафедри була, і надалі залишається весільна пісенність. Найживучішим з-поміж таких є обряд випікання короваю. Без цього священного хліба не обходиться жодне народне весілля. Йому ж присвячено більшість варіантів сценічного втілення у пропонованому виданні.

Весільні фрагменти впорядковано за хронологічним принципом, тобто – за драматургією самого дійства. З інших обрядів у книзі вміщено по одному весняному та жнивному фрагменту.

У сценаріях подано численні етнографічно достовірні словесні тексти та відповідні до них морфологічні нотації¹. Незважаючи на частково суб'єктивне трактування народних дійств і наповнення їх із режисерських мотивацій розвиненими діалогами, матеріал збірника міцно коріниться на першоджерелах. До того ж тексти пісень та мелодії подаються без жодних авторських втручань.

Принципи нотації. У більшості нотний матеріал оформлено з урахуванням новіших розробок львівської етномузикологічної школи². Передовсім, це відображається на застосуванні т. зв. «диференціального принципу тактування»³ та орієнтації на типологічний критерій у підборі нотних ілюстрацій.

Так, весільні мелодії, що складають більшість у пропонованій книзі, впорядковано та кодифіковано згідно з розробкою Л.Добрянської та Б.Луканюка⁴. У випадку наявності мелодичних чи важливіших ритмічних варіантів весільного наспіву, різновиди типу зазначаються літерами «а», «б» і т. д.

Розрізнено відображено тональні властивості нотного матеріалу. Більшість нотацій відповідає оригінальній звуковисотній лінії; окремі твори транспоновано в зручні для відчитування тональності. В останньому випадку початковий звук зазначено ромбічною нотою біля тактового розміру. Нижче роз'яснюються інші спеціальні позначення, системно застосовувані в нотному матеріалі.

[ ] – додані від упорядника знаки;

∩ ∪ – незначні пролонгації та аббревіації звуків;

∩ – гліссандо;

↑ ↓ – незначне (чверть тону) підвищення чи зниження звуку;

– нечітко інтонована нота (пошепки);

– надмірне дихання із точним зазначенням тривання над нотоносцем;

o-/го/, ж/и/ – вокалізація голосних і приголосних звуків;

|| – подвійні тактові риски – відмежування мелодичних рядків у піснях із часокількісним ритмом;

⋮ – пунктирні тактові риски – відсутність цезур у мелодіях, попри наявність цезур у поетичних текстах;

6 – одинарна цифра на нотоносці, що виражає сумарну кількість ритмічних долей у такті (тактовий розмір часокількісного ритму);

– застосовувані у деяких транскрипціях приключові знаки на реальній висоті та в порядку їх появи у нотному тексті.

¹ Усередині кожного з обрядів номер мелодії зазначається біля тексту через скісну риску.

² Мишанич М. Архівне опрацювання народновокальних творів: Методичні рекомендації з музично-етнографічної транскрипції. – Львів, 1995. – 20 с.

³ Луканюк Б. Диференціальний принцип тактування. Актуальні питання фіксації та транскрипції творів народної музики. Зб. наук. пр. – К., 1989. – С.59-86

⁴ Добрянська Л., Луканюк Б. Спроба типології весільних ладканок і пісень західного Полісся і західної Волині. Четверта конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Матеріали/Ред.-упорядник Б.Луканюк. – Львів, 1993. – С.45-48.

Методичні рекомендації

Відтворення народних обрядів вимагає чимало зусиль – як від керівника колективу, так і від студентів. Шлях до відтворення обрядодії на сцені складний і довготривалий. Одна справа записати матеріал та науково опрацювати його; інша, не менш важлива, – реконструювати все це на сцені. Як уже зазначалося, не завжди вдається зафіксувати зібране у повному обсязі, тому дуже часто доводиться вивчати спеціальну літературу і домислювати епізоди та тексти словесних діалогів народних персонажів. Показ обряду вимагає від студентів універсальних знань: потрібно добре володіти словом, бути справжнім актором, інколи вдаватися до імпровізацій, вміти відтворити рухи народних танців, грати на музичних інструментах. Необхідно мати гарні знання з етнографії, щоби вміло оформити мізансцени, відтворити давній побутовий інтер'єр, правильно використати предмети народно-ужиткового характеру, відрізнити локальні особливості народного одягу при їхньому використанні в обрядах.

При реконструкції обрядових фрагментів необхідно враховувати ряд важливих моментів, пов'язаних із виконавськими труднощами: складність вокальних партій, відображення характеру. Твори співаються як у гуртовій, так і в сольній формах. Отож керівникові, перш ніж розучувати певний обряд або окремі пісні, необхідно враховувати кількісний склад учасників, їх виконавські можливості: вокальні дані, знання нотної грамоти, вміння відтворювати регіональну манеру співу та, найскладніше, – імпровізувати на автентичній основі.

Відібраний обряд керівник повинен цілісно переосмислити: намітити план трактування художніх образів, визначити манеру та стиль виконання, знайти та обдумати технічно складні виконавські місця, продумати методику роботи з колективом. Важливо розповісти виконавцям про етнографічний перебіг обряду, його музичну наповненість та стилістичну приналежність. Для цього найкраще використовувати магнітофонні та відеозаписи, водночас коментуючи їх та відтворюючи характерні вокальні прийоми власним голосом.

Необхідно постійно пам'ятати головне професійне завдання фольклорних виконавців – збереження найприкметніших ознак відтворюваного автентичного репертуару. Це досягається шляхом невпинного практикування як у музикуванні, так і в записуванні та вдумливому прослуховуванні народних творів. Вивіданий від корінних виконавців (бажано – добротних) репертуар спочатку сліпо наслідуються у власній інтерпретації, далі визначаються базові прийоми, усвідомлюються тембр, стрій та мелодична основа. Лише з часом, після відчуття у всьому цьому нерозривності та пристосування своїх виконавських можливостей, можна чекати вдалого результату.

Щодо пісень цього збірника, їх найхарактернішими виконавськими особливостями є: мелодична орнаментика та варіантність, акцентуація ритмічних тривалостей, грудний тембр виконання. При розучуванні пісень

у колективі важливо чітко розподілити функції учасників, визначити заспівувача, який би стабільно визначав звуковисотний рівень, а також задавав належний темп і характер виконуваних творів. Заняття та репетиції щоразу повинні проводитися у повному складі та робочому настрої учасників колективу: втомленість чи несумлінність хоча б одного з них суттєво позначається на якості й ефективності занять.

Виступ колективу демонструє ступінь попередньої роботи. Тут найяскравіше виявляються і досягнення, і недоліки в підготовці ансамблю, стан згуртованості учасників. Добротне підготування обряду до виконання передбачає врахування сценічних умов й слухацької аудиторії. Немаловажну увагу слід приділяти сценічним декораціям та зовнішньому вигляду (костюмам) учасників, які повинні гармонічно доповнювати звуковий матеріал. Згодом кожен концертний виступ потрібно детально проаналізувати, аби надалі не повторювати допущених помилок та вдосконалювати виконавську майстерність.

Все вищесказане є дуже важливим, але хочеться більше зосередити увагу на вокальних труднощах та детальніше проаналізувати можливі шляхи їх уникнення, що загалом сприятиме розвитку виконавської майстерності при виконанні зразків народнопісенної культури.

Щоб досягти цього потрібно, в першу чергу, навчити студентів базовим навичкам вокальної техніки. У систему таких навичок входить розвиток вокальної майстерності, яка вимагає правильної співочої позиції, природного дихання, гнучкого, рухомого звуковедення, виразної дикції, єдиної манери звукоутворення.

В ансамблевому співі є можливість працювати над якістю звучання з кожним співаком, водночас формувати при цьому навички гуртового виконання.

Працюючи над постановкою голосу у фольклорному колективі, в першу чергу звертається увага на звільнення співацького апарату від «скутості».

Звуковидобування є процесом фізіологічним, тому дія всієї голосоутворюючої системи підкоряється певним закономірностям, про які керівник повинен мати уяву і на власному досвіді відчутти та проілюструвати цей співочий процес. Показ звучання несе в собі значну естетичну та емоційну дію. Вокально повноцінний, красивий, виразний показ дуже легко сприймається, в результаті чого виникає зворотна реакція – учню хочеться відтворити почуте (заспівати). Ілюстрації педагога обов'язково повинні відповідати таким вимогам: мати повноцінне звучання без недоліків (горлово-носового призвуку, форсування).

Під час навчального процесу (робота викладача зі студентами) все повинно бути просто, природно та невимушено. При цьому слід пам'ятати: співати треба вільно, натурально, не роблячи нічого зайвого. Співати тому, що хочеться співати. Співати тому, що сам процес співу приносить задоволення.

Важливим штрихом майстерності виконання є поза співака: природна, з прямим вільним корпусом, розправлені плечі, рівне положення голови,

прямі коліна, постава з опорою на п'ятки, руки опущені або на колінах. Найкраще співати стоячи. Враховуючи тривалість репетиції, можна урізноманітнювати її процес: розспівувати стоячи, а вивчати нові пісні сидячи.

Дихання. Немаловажним фактором голосоутворення у співаків є дихання. У широко відомому афоризмі «Школа співу – це школа дихання» зауважується, що дихання – це фундамент, на якому формується співочий голос. Правильне дихання дає можливість співати вільно, рівно, невимушено вести мелодичну лінію, ніколи не гублячи дзвінкості та летючості голосу, проявляючи кращі його якості.

Існують різні види дихання: *ключичне* (в акті дихання беруть участь плечі), *грудне* (за рахунку мускулатури верхньої частини грудної клітки), *нижньореберне* (розширюються нижні ребра), *діафрагмальне* або *черевне* (рухається діафрагма). Черевний тип дихання є найглибшим і виступає основою формування змішаного типу дихання, що дає можливість пристосуватися кожному співаку для зручного вдихання, використовуючи при цьому всі типи дихання, окрім ключичного.

Вироблення навичок дихання – одне з головних завдань у вокальному вихованні. Техніка дихання виробляється за такою схемою: легке, безшумне вдихання, коротке затримання дихання, збереження стану вдиху під час співу. Стан співаючого – піднесений, наче б від приємної несподіванки, коли людина вигукує щось на зразок: «Ах! Як гарно». На уявному «Ах!» розширюються ребра, дихання ніби затримується, і ось на цьому затаєному диханні треба починати співати. Вдихати необхідно одночасно і через рот, і через ніс, – це регулюється стінками грудної клітки і т.зв. «черевним» пресом. Основним завданням правильного співочого дихання є його економне використання. Плавний вдих, який здійснюється з відчуттям співу «на себе», а не «із себе», себто видиху: співак повинен намагатись зберегти стан вдиху. Таке фізичне відчуття співу допомагає довше утримувати правильне дихання, тому у співаків необхідно виробляти постійне відчуття вдихання.

Нерідко дихання перебирають надмірно, затискуючи тим самим звук. Він стає від цього форсованим: крикливим, маловиразним, бідним за тембром (горловим). Занадто велика кількість повітря заважає також точній інтонації.

У недосвідчених, чи погано навчених співаків, від невміння розподілити дихання кінці фраз звучать нестійко, немає точності «зняття» – припинення звучання. Тому під час співу дихання потрібно витратити економно, співати так, начебто продовжуєш втягувати в себе повітря. Це допомагає відчутти опору звуку, яка досягається комплексом еластичної роботи органів дихання.

Дихання повинно густо в співака, як полум'я в печі при хорошій тязі. У співі – дихання протилежне тому, що в розмовній мові. У мові повітря витрачається повільно, живіт при цьому втягується. У співі живіт подається вперед і ніби «стрибає».

Співоче дихання можна виховати двома способами: розвивати дихальну мускулатуру спеціальними вправами поза співом, або тренуючи його на

вокальних вправах. Вправи виконуються при повній фізичній свободі, м'яко, вільно, без напруження.

Вправа 1

М'яко взяти глибоке дихання «в живіт», рівномірно та безшумно видихаючи повітря, при цьому багаторазово промовляти приголосну «Ф». Повітряна хвиля, наче б'є в передню стінку живота. Вся увага співаючих зосереджується на глибині дихання, роботі черевного пресу, збереженні повітря. Вправу без звуку можна поєднувати з протягуванням окремих голосних. У результаті тренувань у співаків виробляються рефлексорні навички правильного співочого дихання, знімається непотрібне напруження м'язів.

Вправа 2

Дуже корисно в якості тренувань заставити співаків уявити стан беззвучного крику (беззвучно кричати або сміятись). При цьому увагу потрібно зосередити на відчутті діафрагми: чим сильніший удаваний крик, тим відчутніша вага на діафрагмі.

Вправа 3

Відчутти глибину дихання допомагає вправа, в якій співаючому потрібно «пробасувати» голосну «А», мовби із «живота» або «животом». Це допомагає відчутти залежність сили звуку від роботи діафрагми і черевного пресу. Як тільки підвищується інтонація, підсилюється звук, тут же настає зворотна реакція – діафрагма важчає, живіт трохи подається вперед. Щоб відчутти глибину дихання педагоги часто користуються такими формулюваннями: «опустити поршень до кінця», «дістати дно». Тут необхідно постаратись фізично відчутти якраз глибину «повітряного стовпа». Інколи допомагає прохання «співати животом», брати дихання в «пояс», у «живіт», пропонувати учневі уявити, що він повільно вдихає аромат улюбленої квітки.

Вправа 4

Проінтонувати склад «Ой» на зручній висоті, імітуючи стан ляку. Звук при цьому повинен бути стрімким, швидким, зафіксованим на діафрагмі.

Вправа 5

Співати звуки голосних «Є», «Я», «А», якомога довше тримати їх на диханні. Кожен звук тягнути вільно, рівно, без стрибків. Пізніше, коли з'являються навички правильного дихання, можна перейти до вправ філірування звуку.

Вправа 6

Склад «Ей» тягнути довго, відчуваючи при цьому опору на діафрагму.

Розвивати і зміцнювати співоче дихання необхідно поступово та систематично. Увага початкуючих співаків не повинна фіксуватися лише на самому процесі дихання, а й водночас потрібно стежити, щоб не допускалось його порушень: піднятих плечей, випнутого живота, зайвих рухів грудної клітки й, особливо, перебору дихання, а також бездиханного співу – співу без опори.

На перших порах початківцям корисно тримати руки на поясі, намагатись при вдиханні відчувати, як увійня повітряний поршень опускається вниз. Руки разом із ребрами відхиляються в сторони, черевний прес подається ледь уперед. Дуже ефективним є наочна демонстрація правильного способу дихання самим керівником.

Як відомо, українські народні пісні вирізняються своєю наспівністю, мелодіями широкого дихання. «У нього душа довга» – з похвалою в народі говорять про співаків, які володіють широким диханням. Але більшість народних пісень можна заспівати лише гуртом, тому що одному духу не вистачить: співати такі пісні потрібно на єдиному диханні. Щоб зберегти безперервну лінію дихання, застосовується *ланцюгове дихання*. Принцип такого дихання полягає у почерговості поновлення дихання співаками колективу. Важливо навчити співака після паузи взяти дихання тихо, і непомітно влитися в загальне звучання. Важливо, щоб при цьому жоден голос не виділявся ні силою, ні тембром.

Не менш важливим співочим навиком є правильна *атака звуку*. Розрізняють такі види атак: м'яку, тверду, придихову. У вокально-педагогічній практиці, яка стосується народно-хорової та академічної манер, здебільшого застосовують м'яку, але точну атаку звуку, за якої він утворюється точно, без поштовхів і придиху, без жорсткого удару по голосових зв'язках. Така атака забезпечує плавне голосоведення, найкрасивіший тембр голосу, оберігає зв'язки від перевтоми. У деяких випадках, при млявості голосових зв'язок треба застосовувати тверду атаку. Інколи, з методичною метою може використовуватися придихова атака звуку. Що стосується автентичного, селянського «неокультуреного» співу, то перевага віддається твердій та придиховій атаці.

Якщо учень володіє нормальним диханням, його увагу доцільно зосередити на формуванні красивого, вільного звучання, пам'ятаючи, що воно завжди пов'язане з правильною роботою усього голосоутворюючого апарату.

Звукоутворення. Звукоутворення, або фонація (від грецького «фон» – звук) відбувається в результаті дії голосового апарату, який складається із органів дихання, голосових зв'язок і артикуляційного апарату.

Голосові зв'язки – це джерело звуку. Їх довжина визначає тип голосу: чим довші голосові зв'язки, тим густіший, насиченіший тембр. Співочий голос характеризується висотою, діапазоном (об'ємом), силою та тембром.

Зупинимось на головних моментах звукоутворюючого процесу.

Легке зівання. Важливим співочим навиком слід вважати володіння «легким зіванням». Для того, щоб звук був красивим, тягучим необхідно змінити форму і величину всієї ротової порожнини, особливо її задньої частини. «Зівання» викликає вільний, розширений стан гортані. «Легке зівання» потрібно відчувати при вдиханні і зафіксувати це положення гортані протягом усього процесу співу. Щоб краще відчувати процес співу («на зіванні»), його можна порівняти з фізичним відчуттям позіхання, коли в глибині ротової порожнини, мовби все розкривається. Якраз саме таке

положення голосового апарату є найблагоприятнішим для вільного, повного та невимушеного звуку. При зіванні опускається корінь язика, тому зівок є методичним прийомом опускання гортані.

Визначити стан «зівка» у співаків педагог повинен на слух: якщо спів тьмяний, не «летить», притиснений, значить зівання недостатнє, або ж узагалі відсутнє. Однак потрібно пам'ятати, що не можна зловживати зіванням і робити його утрировано глибоким. Від цього звук може стати «притисненим», «гортанним», «горловим».

Грудне та головне звукоутворення. Для народної манери виконання характерне грудне та головне резонування. Уміння користуватися резонаторами – серйозне технічне завдання вокального мистецтва. У народних співаків зв'язки змикаються щільніше, ніж у співаків академічних, і значною мірою використовується *грудний резонатор*, тобто порожнини трахеї та бронхів, які є основою звуковидобування. Щоб голос отримав необхідну силу та красу, потрібно при співі використовувати верхні резонатори (головні), тобто верхньої частини гортані, носової та ротової порожнини.

Звучання з головним резонуванням відчувається як вібрація у верхній частині обличчя (до рота).

Висока позиція. Якраз відчуття «голови» надає співу *високої позиції*. Висока позиція допомагає легко досягнути верхніх звуків діапазону. Італійські співаки говорять: «По-справжньому співає той, хто вміє переносити звучання голосу в голову». Дійсно, головне резонування забезпечує яскравість, летючість, його невтримність та довговічність.

Коли йде робота над вивченням точки головного резонування, потрібно попросити співаючих направляти звук у головний резонатор (подумки, ніби збираючи звук в єдину точку). Посилання повинне бути точним і яскравим. Співати потрібно так, щоб у «голови дзвеніло».

Глибокий, затемнений звук виправляється прийомами поєднання грудних та головних резонаторів.

Заокруглення звуку. Як відомо, позиція звуку повинна бути високою, звук при цьому потрібно збирати в пучок і фіксувати в якійсь точці голови. Збирання звуку в пучок досягається його заокругленням. Міра округлення повинна дуже чітко контролюватися слухом: мало заокруглення – тембр голосу міняється на різкіший, багато – голос переходить в іншу якість, гублячи при цьому грудний характер звучання.

Для народного співу характерне відкрите звучання голосу. Звук може бути відкритим до тих пір, доки міра заокруглення не переходить певної межі. Варто перейти цю межу, заокруглити звук більше, ніж необхідно, як він відразу переходить у нову якість. Неправильне звукоутворення відразу впливає на чистоту інтонації.

Виховання навичок чистого інтонування. Звуковидобування ніколи не буде інтонаційно чистим, якщо спів не здійснюватиметься без слухового контролю. З перших занять необхідно звертати увагу співаків на те, щоб у них постійно вироблявся навик координації між слуховим сприйняттям і роботою голосового апарату. Якщо спів фальшивий, то потрібно з'ясувати

причину. Це може бути недостатній слух та техніка виконання, слухова не-уважність, неправильне дихання, погана пам'ять, стомлений або ж хворий голосовий апарат, відсутність навичок координації між слухом і голосовими зв'язками.

Працюючи з фальшиво-співаючими співаками, дуже важливо, щоб співак повірив у можливість правильного інтонування. У перший момент потрібно дати відчуття злиття його голосу із голосом керівника. Для цього необхідно знайти в діапазоні голосу один або декілька тонів, які співаючий постійно і чисто виконує. До звуку, який найточніше інтується, додавати звуки, які є поруч. Так поступово розширюється діапазон співака, закріплюються навички чистого співу. Відпрацьовувати чистоту інтонування краще в робочому діапазоні голосу. Корисно співати на «піано», із закритим ротом. Корисно використовувати спів на голосну «У», оскільки в ній менше обертонів (співати краще в унісон). Якщо ансамбль співає форсовано, співаки себе не чують, то тут допоможе спів із закритим ротом, на «піано». Контроль за інтонацією здійснюється таким чином: проспівуючи фрагмент пісні, керівник просить зупинитись на останньому звуці пісні. Контролюючи інтонацію по кінцях фраз, співаки швидко звикають до постійної роботи слухового апарату.

Ансамблеве виконавство нерозривно пов'язане з поняттям «строю».

Стрій – уміння співаків чисто інтонувати. Важливими умовами гарного хорошого строю є правильне вокальне виховання. Ансамблевий стрій залежить від того, чи зручна тональність твору, чи добре співаки володіють вокальною майстерністю та манерою співу.

Ансамбль. У роботі над ансамблем керівник повинен визначити місце та роль кожної партії і кожного співаючого.

Ансамбль – це злиття і злагодженість усіх елементів звучання, коли кожен співак чує свою партію і ансамбль у цілому, уміє підпорядковувати свій голос загальній звучності.

Диференціація ансамблів така:

1. *унісонний ансамбль* (ансамбль, у якому утворюється повне динамічне, темпове, темброве, метроритмічне злиття голосів);

2. *динамічний ансамбль* (злиття голосів за силою звуку);

3. *ритмічний ансамбль*;

4. *темповий ансамбль* (єдність темпового виконання тісно пов'язана з ритмічним ансамблем);

5. *тембровий ансамбль*;

6. *дикційний ансамбль*;

7. *гармонічний ансамбль*;

8. *поліфонічний ансамбль*;

9. *ансамбль солюючого голосу*;

10. *загальний ансамбль*.

В основі першого ансамблю лежить робота над унісонним звучанням голосів. Тут якраз і визначається, як співаки вміють слухати один одного, підпорядковувати тембр свого голосу, його силу, регістрові якості, особливості

звукотворення до загального звучання всього ансамблю. «При гуртовому виконанні пісні, її обрис визначається, крім усього, рівнем «зіспіваності» учасників ансамблю, мірою єдності їх поглядів на характер пісні, а також наявністю яскравого «лідера» – особистості найбільш обдарованої в творчому і виконавському відношеннях»⁵.

Навички народного співу

Тільки оволодівши вокальними навичками, співак отримує характерні ознаки звучання народного голосу, який вирізняється яскравим, дзвінким, світлим звуком. Усі пісні, незалежно від жанру слід виконувати невимушено, вільно. Важливим моментом у народному вокалі є «розмовність» співу⁶. «Співати так, як говориш, розказувати мовою співу» – один із принципів народного виконавства. Наша розмовна мова насичена різними змістовними інтонаціями, і розмовна манера співу має на увазі збереження і передачу цих інтонацій. Інтонаційна виразність складає основу мистецтва народного співу. Звідси впливає перша методична установка: артикуляційний механізм вимови слів у народному співі залишається таким, як і в розмовній мові, тобто під час співу необхідно зберігати суто розмовне положення рота, не робити нічого зайвого. Добре поставлена мова завжди співуча, м'яка, зручна, в ній є елементи розспівності, які при тренуванні і систематичному розвитку можуть допомогти співаку легко перейти на природний спів. Отже, якби людина співала у такий же спосіб, як і розмовляє (зберігаючи ту саму природність, що й у розмовній мові), то успіх гарантований. А щоб це вдавалося, слід робити такі вправи:

Вправа 1

Промовити конкретну фразу, в розмовній манері. Для самоконтролю перевірити себе за допомогою дзеркала.

Вправа 2

Промовити цю ж фразу повільно наспівуючи, стежачи за артикуляцією і положенням рота, відповідно розмовному.

Вправа 3

Промовляти наспівно цю ж фразу на одному звуці в ритмі пісні. При цьому стежити, щоб посилення звуку знову ж було розмовним, не було спроб виштовхувати звук горлом.

Вправа 4

Насамкінець, співати мелодію, зберігаючи розмовне посилення звуку. Якщо це не вдається, корисно переривати мелодію і знову переходити на розмовну інтонацію. Тренуватись потрібно до тих пір, доки не з'явиться навик справжньої вимови слів при співі. Навик слід довести до автоматичної звички.

⁵ Єфремов Є. Дослідження народнопісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні/Українське музикознавство. - Вип.20. - К.: Музична Україна, 1985. - С.97-98.

⁶ Методичні основи співу в народному стилі розроблені ще недостатньо. Тому цінним слід вважати досвід роботи Н.Мешко (Мешко Н. Вокальная работа с исполнителями русских народных песен/Жлубные вечера. - М., 1976. - Вип.2.), яка першою звернула увагу на термін «розмовності» співу.

Важливим елементом народного співу є *артикуляція*. Народний спів буде природним лише тоді, коли у співака правильна механіка вимови слів. Найкориснішим та найефективнішим для поліпшення техніки вимови є пісні-скоромовки. Такі вправи мають неабиякий вплив на процес звукоутворення та звуковедення. Хороша дикція і артикуляція допомагають оволодіти найважливішою якістю співу – природною наспівністю і широкою кантиленою⁷, яка найповніше розкриває майстерність володіння голосом.

Найхарактерніші недоліки народних голосів

1. *Білий плоский звук*. Безтембральний, невиразний. Виникає тоді, коли у співаків немає навичок користування резонаторами.

2. *Горловий звук*. Тяжкий, глухий, немов витиснений із грудей, неприємний за тембром. Горловий звук дуже нав'язливий та «заразний». Якщо хтось зі співаків в ансамблі співає таким звуком, то всі інші мимохіть переходять на такий спів.

3. *Сипле слабе звучання голосу*. Залежить найчастіше від відсутності співочих навичок.

4. *Крикливо звучання голосу*. Залежить від невміння згладжувати регістрові переходи.

Знаючи найтипівші дефекти народного голосу, можна їх уникнути, якщо пам'ятати про «розмовну» манеру народного співу та головні її принципи: шукати свій природний голос, не співати підробленим.

Єдина манера звукоутворення

Особливу проблему в процесі оволодіння технікою співу складає вироблення єдиної манери звукоутворення. Для ансамблю, в якому бере участь цілий колектив співаків, питання єдиної манери звукоутворення має дуже важливе значення. Дуже часто стрій, ансамбль, його темброве звучання страждає від неоднорідності вокальної манери його учасників. Тільки єдине звукоутворення забезпечує тембровий і звуковий ансамбль, сприяє хорошему строю. Якими ж прийомами досягти єдиної манери співу? Насамперед, керівник повинен сам чітко уявити, яку саме манеру, стилістику пісенного фольклору буде освоювати його колектив.

Кожному регіону притаманна своя манера звукоутворення, на яку впливає музичний склад пісні й особливості місцевої говірки. Наприклад, на Західній Україні спів делікатний, неголосний. Пісні степовиків навпаки – голосні, розлогі у своїй мелодії. У протяжних звуках неозора широчінь степу. У кожному краї є свої особливості – яскраві та неповторні. Ознайомлення з народновокальною виконавською манерою Західного Полісся справляє неабияке враження не тільки на пересічного слухача, але й на спеціаліста. Особливі виконавські прийоми, а саме: превалююча гетерофонна фактура, ритмічні дроблення шляхом численних вокалізацій, вставних складів, довгого протягування одного звуку в кінці фраз. Частими є прийоми скандування, «ковзання» між звуками, незвичайна сила голосу, імпровізаційні прийоми, що зумовлюють велику кількість мікромелізматики, глісандування, особливої манери

⁷ Кантілена – співуче, плинне звучання мелодії.

звуковидобування, яка спричинена резонуванням ротовою порожниною, у результаті чого звук стає різким, з металічними призвуками. Традиції Західного Полісся притаманні також миттєва зміна регістрів, що нагадує магічні гукання, різкий поліський тембр та говірка, що виразно виділяють її від інших регіонів.

На оригінальну особливість поліської манери виконання звертали увагу багато дослідників. Так, Ф. Колесса із захопленням пише про надзвичайно довжелезні закінчення у поліських піснях, яких не чув в інших краях. «Тільки на Поліссі я зустрічав закінчення пісень з такою довжелезною ферматою, що виповнює чотири-п'ять цілих нот, і то в повільному темпі. Це схоже на те, ніби співак залюбки прислухається до звуку власного голосу серед поліської пуші, бажаючи чимось її оживити. Ці рівні лінії довжелезних фермат напрочуд гармоніюють з одноманітністю поліського краєвиду»⁸.

Глибоким вивченням цих особливостей повинні займатись лише люди, які присвятили себе народному співу. Вчити можна тільки навчаючись у народу.

Найефективнішим способом вивчення манери народного співу є перейняття її з голосу традиційних виконавців. Постійно працюючи із записами народної музики, в колективі поступово «приспівуються» до єдиної манери звучання ансамблю. Спостереження показали, що немає принципової різниці в тембрі молодих і старших співаків (не враховуючи, звичайно, особливостей, пов'язаних зі старінням голосового апарату). Значно більше відмінностей, притаманних не стільки віковим групам, скільки співакам, з різним досвідом і рівнем майстерності. Народні співаки користуються розмовною манерою співу, проникнутися нею можна тільки із середини, через виховання почуттів. Спів повинен не зображати, як співають у селі, а повинен бути таким, як у селі співають.

Дуже рідко колективи поповнюються молодими обдарованими співаками, які добре знають пісенну традицію свого краю та володіють народною манерою співу. Втрата традиційних навичок інтонування народних пісень вимагає сьогодні шукати вихід із ситуації, яка склалася в організації навчання цьому високохудожньому мистецтву. У результаті глибокого переосмислення фольклору, накопичення музичних, культурних знань і практичних навичок повинен сформуватися своєрідний, умілий тип виконавця народних пісень.

Для засвоєння фольклорного матеріалу можна запропонувати чотири найважливіші методи:

1. *Метод вивчення матеріалу у конкретному фольклорному середовищі*. Під час фольклорних експедицій, спілкуючись із людьми старшого покоління, вивчаються виконавські прийоми, рухи, жести, манера, поведінка.

2. *Метод вивчення фольклорного матеріалу з голосу керівника*. Цей метод повинен бути детально засвоєний та проаналізований керівником, особливо при відтворенні місцевого фольклорно-етнографічного матеріалу.

⁸ Колесса Ф. Народна музика на Поліссі. Музичний фольклор з Полісся у записках Ф. Колесси та К. Мошинського/Упор., вступ. ст., прим., переклад з польської С. Й. Грици. – К.: Музична Україна, 1995. – С. 48.

Керівник демонструє музичний матеріал у відповідній для місцевої традиції манері виконання. В роботі з фольклорним матеріалом особливу увагу слід звернути на елементи творчості та імпровізації.

3. *Метод вивчення фольклорного матеріалу із магнітофонних записів.* Керівник ансамблю повинен сам детально вивчити і проаналізувати фонограму. Працюючи з фонограмою, необхідно звертати особливу увагу на стиліові моменти у традиційному виконавстві (мелодичне інтування, взяття дихання, мелізматика, фонетичні особливості). Чим достовірніше буде збережена місцева традиційна культура, тим самотнішим буде колектив.

4. *Метод вивчення фольклорного матеріалу з нот.* Такий метод дає можливість ефективніше засвоювати фольклорний матеріал. Пропонований метод рекомендується для використання лише у тому випадку, коли фольклорний матеріал транскрибовано за новими методиками, з використанням спеціальних позначок народного традиційного виконавства.

Всі вищезазначені методи орієнтуватимуть виконавців до ретрансляції традиційної народної культури у первозданному вигляді.

Вправи для роботи над народною манерою співу.

Робота над манерою розпочинається із мовних вправ. Це робиться для того, щоб зафіксувати положення гортані, близько до мовної, визначивши перед цим ті голосні, які в учасників гурту звучать краще всього (повно, чисто, без форсування).

При переході від зручних голосних на інші використовуються привчання учасників співацького гурту опускати гортань (при опущеній гортані збільшується порожнина глотки, а з нею – сила та об'єм голосу).

Для опущення гортані співакам потрібно відводити свій язик далеко назад, щоб при цьому опустився і корінь язика.

За низької гортані голосно і твердо вимовляються склади «га-го» чи «гу». Особливу увагу слід приділяти формуванню «змішаних» голосних з використанням грудних резонаторів: а^o (о^a), а^u (и^a), еⁱ (і^e), о^y (у^o), які є основою побутового співу багатьох регіонів України.

Формування голосних звуків при використанні головних та грудних резонаторів зручно розпочинати з голосної «а». Ця голосна забезпечує нейтральне, не завищене і не занижене положення гортані й артикуляційного апарату. При співі голосної «а» атака звуку жорстка, дихання рівне, економне, як поступальний рух поршня.

Вільний розспів (імпровізація)

У фольклорних ансамблях практикується слухове розспівування багатоголосся. Від основного наспіву розспівуються додаткові мелодії-варіанти (підголоски), які прикрашають, збагачують музичний образ (основна – це та мелодія, яка не потребує підтримки, сама може правити за надійну опору іншому голосу).

У багатоголосому розспіві кожен співак веде свою звичну мелодію, яка відповідає його художнім уподобанням та вокально-виконавським

можливостям. Досвідчені співаки завжди відчувають, куди потрібно спрямувати свій голос, щоб звучання ансамблю було повноцінним. Така здатність народних виконавців є не що інше, як імпровізаційний хист. Імпровізація – це вільне відтворення пісні. Завдяки вмінню імпровізувати народ створив і продовжує створювати пісні неперевершеної краси. Пісенна імпровізація не з'явиться сама-собою. Оволодіння навичками в умінні варіативності наспівів не проходить відразу, воно потребує певної музичної підготовки учасників ансамблю: зіспіваності, творчого підходу. Приступити до розспіву підголосків слід лише тоді, коли співаки добре познайомляться з піснею. Дуже важливо, щоб вона їм сподобалась. Потрібно побачити красу пісні зсередини, зжитися з нею так добре, щоб відчуті її як живу. Захопленість та творчий настрій – одні з важливих умов гарного розспіву. Підспівуючи основній мелодії, учасники ансамблю збагачують звучання пісні своїми барвистими тембрами голосових індивідуальностей, пробують ще краще удосконалювати розспів, підбирають свої варіанти підголосків. Усе це робиться на основі художнього смаку, знань, навичок, умінь у рамках певної традиції, жанру, стилю, ладової системи та на базі цілої серії зафіксованих варіантів тієї ж пісні.

Мелодії-варіанти не копіюють одна одну. Їх рух подібний, але не однако-вий: може бути однобічний або протилежний.

Варіативність якраз і розвиває здібності до імпровізації підголосків, уміння розспівувати пісню «на голоси».

Під час занять керівником коригуються творчі пошуки учасників ансамблю, відпрацьовуються тембральні фарби. Таким чином, відбувається колективне творення оригінальних творів.

Принципи навчання інтуванню підголосків різні. Одні виконавці, спираючись на норми стилю будови пісні, намагаються розвинути інтуїцію. Інші використовують просте зазубрювання, вивчаючи мелодичну лінію підголоска. Такий метод допомагає швидше досягти мети, але всяка копія, навіть якщо вона зроблена найдосконалішим способом, вбиває, як відомо, живе мистецтво.

У співаків, які зрозуміли принцип варіативності наспіву й імпровізації підголосків, виробляється творчий підхід до пісні, уміння самостійно мислити, розспівувати не тільки окремо взяту пісню, але й будь-яку близьку за музичною мовою мелодії. Проте цей процес вимагає більше терпіння та часу, послідовної та копіткої роботи від керівника і всіх учасників фольклорного колективу.

Спочатку потрібно навчитись змінювати в наспіві всього два-три звуки. І тільки в результаті довготривалої праці, досвіду можна швидко вивчити пісню, відчуті один одного в ансамблі, «розвести» пісню на голоси – цікаво і мелодично багато. «Головне, щоб звучання фольклорного твору набуло правдивості, що залежить від того, як співаки володіють прийомом варіантного розспіву. Це, по суті, мірило, що засвідчує глибину проникнення виконавців у народний пісенний стиль»⁹.

9 Єфремов Є., Пономаренко В. Дослідження локальної народнопісенної традиції як основа діяльності вторинного фольклорного ансамблю/Українське музикознавство. – Вип. 24. – К.: Музична Україна, 1989. – С.16.

Як же виховати навички багатоголосся? Вважається, найправильніше на початковому етапі – освоєння первісних типів народного багатоголосся, які стихійно виникали під час унісонного гуртового співу. Різновидами такого багатоголосся є:

1) *стрічкове* – при виконанні одного наспіву використовується фальцетний підголосок;

2) *бурдонне* – (від франц. *bourdon* – густий бас) в основі якого лежить виконання головного наспіву на фоні довготривалого звуку (басового, середнього чи верхнього);

3) *унісонно-гетерофонічне* – виникає при гуртовому унісонному виконанні пісні з тимчасовими відхиленнями від головної мелодії, що мають спорадичний характер;

4) *гетерофонічне* – різновид нерозвиненого підголоскового співу, де відхилення від унісону мають характер нескладної, але свідомої імпровізаційності і створюють праобраз самостійних підголосків.

Учитися багатоголосому співу з найдревніших видів багатоголосся слід ще й тому, що варіанти такого типу дуже часто зустрічаються у фольклорному інтонуванні. Ці типи – найдоступніші музичному мисленню. Прості елементи гетерофонного багатоголосся виникають за рахунок варіативності мелодії.

Візьмемо будь-яку пісню і спробуємо її спершу записати від окремих виконавців, а потім транскрибувати. Побачимо, що наспіви інтонуються з незначними варіативними змінами. Коли попросимо цих співаків виконати одночасно цю ж пісню в унісон, то побачимо, що кожен, не змінюючи мелодичної лінії наспіву, в цей же час точно інтонував варіант, який він виконував індивідуально. У результаті такого розспіву пісні, в основній мелодії з'явилися секундові та терцеві відхилення. Їх створили звуки з різних варіантів наспіву. Відбулося накладання одних варіантів розспіву на інші. Де не збігаються звуки в унісон, там утворюються підголоски.

Оригінальний «варіативний» метод засвоєння пісенного фольклору був представлений у 1997 році на майстер-класі доцента Національної музичної академії ім. П. Чайковського, керівника фольклорного гурту «Древо» Є.В. Єфремова. За його методикою пошук варіантів наспіву складається, як правило, з таких етапів¹⁰:

1. Педагог наспівує в унісон декілька варіантів наспіву.

2. Кожному співакові пропонується відшукати свій, індивідуальний варіант наспіву, у межах заданої звукової сфери, зберігаючи при цьому ритмічний малюнок та опорний тон.

3. Необхідно об'єднати знайдені і запропоновані варіанти у злагоджений колективний спів, зберігаючи характерні риси фактури пісні.

Створюючи знайдені варіанти і об'єднуючи їх, починаємо формувати оригінальне художньо-творче мислення, формуючи базу для вироблення

навичок багатоголосого співу. Співаки самі стають творцями (для занять у навчанні мистецтву імпровізації краще всього підбирати пісенні зразки, добре відомі співакам). Імпровізаційний розспів має повний порядок багатоголосся: основний наспів, вивід, середній підголосок, нижній підголосок. Народний співак веде підголосок лише тоді впевнено, коли добре чує основний голос. Якщо цієї опори немає, він кидає підголосок і переходить на провідний спів.

Найрельєфніший підголосок – верхній. Він завершує спів. Вивід – вінець гуртового співу, головна його окраса. Народні співаки звичні до підголоскового розспіву, використовують будь-яку нагоду, щоб додати до мелодії вивід.

В Україні найпоширеніший вивід жіночий (альтовий, сопрановий, фальцетний). Є також і чоловічі (теноровий, баритоновий), коли співають самі чоловіки. Альтовий вивід застосовується переважно при співі на вулиці, на відкритому просторі. У приміщенні альтовий вивід не завжди знаходить сприятливі акустичні умови. Ті самі співачки, опинившись під дахом, переходять на м'який «тонкий», сопрановий вивід. Він дублює октавою вище основну мелодію.

Особливий відбиток імпровізації несе в собі заспів. При потребі заспівувач може вносити свої варіаційні зміни в різні куплети. Найяскравіше проявляє себе імпровізаційний хист виводчиці. Іноді вона сама починає заспів, обираючи тональність, у якій зручно виводити.

Розспівки

Усі необхідні вокальні навички виробляються, в першу чергу, під час розспівок, які допомагають швидкій слуховій організації колективу, зосередженню уваги співаків, підготовці співочого апарату до робочого стану. У фольклорному колективі основним матеріалом для розспівок можуть бути пісні із власного репертуару. Окрім цього, можуть застосовуватись і спеціальні вправи.

У процесі роботи важливі два моменти: «розігрівання» (розспівування голосового апарату) і відпрацювання певних слухових навичок. Перед застосуванням будь-якої вправи обов'язково слід пояснити її мету.

Розспівки краще розпочинати на одному звуці (на одній ноті). Така вправа дає можливість вирівняти інтонацію, створити стрій і унісонне звучання. Одним із діючих прийомів для правильного формування співочого звуку є спів із закритим ротом, який допомагає розігрівати співочий апарат, настроювати купол піднебіння для формування об'ємного звуку. Найкраще формування звуку при співі з закритим ротом будується на відтворенні приголосних «гм» та голосної «у» зі стуленими губами. «Гмукати» потрібно так, щоб дихання завжди захоплювало головні резонатори – не глухо, а дзвінко, зібрано.

Дуже корисне і часто практикується настроювання голосового апарату прийомом співу із закритим ротом і посиленням легкого звуку в головний резонатор. При переході до співу з відкритим ротом потрібно обов'язково стежити за тим, щоб співаки зберігали відчуття «голови».

¹⁰ Детальніше принципи варіювання та орнаментики викладені у цитованій статті Є. Єфремова «Дослідження народнопісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні».

Найбільш резонуючими звуками є голосні «і», «є», «у», з яких рекомендується починати пошук верхнього звукоутворення.

При співі низьких звуків в альтів спостерігається низько посажена гортань, яка спонукає до формування глибокого затемненого звуку. У цьому випадку корисно проспівати вправу на «високу» голосну «і», заокруглюючи її. Для «розігрівання» голосового апарату корисно співати голосну «є». Атака звуку при цьому жорстка, тверда. Звук «є» тягнути на «крещендо», поступово переходячи на голосні «а», «о», але так, щоб не було відчутно різниці переходу. Спів цих голосних закінчувати на «гліссандо».

Якщо для приведення м'язової системи у стан співочої готовності досить двох-трьох вправ, то для відпрацювання співочих навичок процес підготовки триваліший. Він пов'язаний з оволодінням технікою формування якості звуку, різними елементами співочих, слухових, музичних навичок. Артикуляція, положення нижньої щелепи, міміка, вираз очей повинні бути природними. Усі навички виробляються спочатку на центрі голосу (у межах октави). Корисно починати заняття з повільних, спокійних вправ (плавні поступеневі мелодії). У разі виникнення відчуття скутості горла слід перейти на швидкі, стакатові вправи. Рекомендується варіювати спів «легато» і «нон легато». «Стакато» дає відчуття «близкості», а поєднання «стакато» і «легато» допомагає відчутти опору звуку. Крім того, при розспівуванні звертається увага на силу та об'ємність звуку. Як зазначалося вище, це досягається за допомогою опущеної гортані.

Неабияку роль при цьому відіграє правильне дихання. Наприклад, спів на «рихлому», неопертому диханні, як і на форсованому, шкодить чистоті інтонування. Низька позиція звуку породжує заниження інтонації. У деяких співаків спостерігається вібрація, що також сприяє нестійкості інтонації. У цьому випадку корисно проспівати на голосну «у», або на склади «ду», «ку».

Для розспівування застосовуються вправи на запитальних інтонаціях із ковзанням голосу донизу та знизу догори. На гліссандо з'їзд робити різкий.

Народні сопрано найкраще розспівувати від звуку «мі» першої октави, а народні альти – від «до» першої октави – тобто в середній теситурі. Це можна робити на основі нижченаведених прикладів.

Приклад 1

Приклад 2

Наведені вище розспівки є ефективними, коли виконуються в повільному темпі, спокійно, з пов'язуванням суміжних тонів.

Приклад 3

Ця розспівка допомагає розвитку чіткої артикуляції. Співати її корисно спочатку в повільному темпі, поступово прискорюючи темп, акцентуючи перший звук кожної долі.

Приклад 4

Дана розспівка допомагає відпрацювати витримування і філірування звуку (уміння плавно змінювати динаміку звуку, що тягнеться від «форте» до «піано» і навпаки).

Приклад 5

Ця розспівка допомагає розвитку дихання. Найкраще розпочинати її в зручній для співаків тональності. За кожним повтором цієї вправи слід підвищувати мелодичну лінію на півтон. Для вокально-технічного розвитку та удосконалення співацьких голосів практикується, крім наведених вище прикладів, метод самостійного «створення» і застосування в роботі з гуртом вправ без текстів.

У цих методичних рекомендаціях подано лише базові елементи вокального народного мистецтва. Оволодіння ними гарантує лише повсякденна копітка праця, завдяки якій ці навички доводяться до автоматизму. Лише за такої умови можна досягти високої виконавської майстерності.

Із весільних обрядів

«КОРОВАЙ» с.Будичани

Чуднівського р-ну Житомирської обл.

Дійові особи: батько, мати, коровайниці, сват, парубок.

Українська хата. Вечір. Праворуч стіл, накритий скатертиною. Стіл заставлений посудом, поблизу стоїть ослін, а на ньому сидять коровайниці. У глибині сцени, ліворуч біля завіси, – піч з комином і закапелком. Наспівуючи, біля неї пораяється мати. Гурт коровайниць підхоплює:

1/1*

Вийду я на долину, 2
Стану я на билину,
Гукну я на родину:
– Бувай, родонько, бувай,
До мене на коровай.
Близькая й далекая,
Вбогая й багатая.

До хати молодої ідуть, співаючи, коровайниці:

2/2а

Ой, як же ж я на коровай ішла, 2
Коробочку яєць несла.
Перестріли мене хлопці
Та й побили яйця в коробці:
Зробили мені біду,
З чим же ж я на коровай піду?

Коровайниці несуть у руках, хто паляницю, загорнуту в білу хустину, хто муку в полумиску, хто яйця і масло. Вони заходять до хати і вітаються:

– Добрий вечір!
– Хай вам Бог помагає!

Мати:

– Дякую, дякую, мої хороші коровайнички.

Коровайниці підходять до матері, віддають їй хліб і по черзі цілуються. Інші співають:

3/2а

Ой підем ми до Крем'янця 2
Заберемо з колискою яйця.
Будемо бити, бити,
Коровай місити.
А з Крем'янця яйця –
До нашого коровайця.

Заходять ще дві жінки.

– Добрий вечір у вашій хаті! Прийшли до вас для вашого дитяти коровай зивати.

Мати:

– Дякую!

Коровайниці:

– Боже вам помози!

Ті, що прийшли раніше, відповідають жартома:

– Казали Боги, щоб ви помогли.

Мати:

– Дай Боже!

Дві жінки (відповідають):

– Поможемо, аякже ж.

Мати:

– Піду до комори за ночвами.

Коровайниці ставлять на стіл муку, яйця. Усі чекають на матір.

Коровайниці:

– Де ж це наша весільная мати забарилась?

Коровайниці (співають):

4/2б

Ой десь наша та весільна мати,
Треба її звати до хати.
Та й будемо просити,
Короваю благословити.

Входить мати з ночвами та кожухом. Коровайниці став-

* Справа – номер мелодії із нотних прикладів (див. нижче).

пять посеред хати стільця, застеляють його кожухом, по-
верх кожуха кладуть ночви.

Коровайниці:

– *Стеліть кожух волохатий, хай молоді живуть багато!*

Мати:

– *Дай Боже! Прошу вас, коровайнички, замість моїм дітям
коровай!*

Чотири коровайниці (миють руки і кажуть):

– *В добру пору почати, а ще в краціу скінчити.*

Коровайниці:

– *Пані старості і пані постарості! Благословили на все доб-
ре, благословіть молодим коровай замісити.*

Всі (хто є в хаті):

– *Хай Бог благословить всі три рази разом.*

Тоді співають:

5/2в

Благослови, Боже, 2

І отець, і мати,

Своєму дитяті

Коровай замісити.

Дві коровайниці тримають ночви, а дві інші починають
замішувати. Входить весільний батько і несе горілку:

– *Не поспішайте, коровайнички, місити. Щоб добру силу
мати і щоб коровай гарно вимісився, для годиться, треба трош-
ки випити.*

Батько наливає коровайницям по чарці. Коровайниці трош-
ки пригубили, решту вилили в тісто. Всі співають:

6/2б

Ой, хто буде коровай місити,

То той буде горілочку пити,

А хто буде ночви держати,

То той буде слину ковтати.

7/4

1. *А в горідечку-частокілочку*
розвивається зілля, 2
2. *А у Гануні молоденької*
начається весілля. 2
3. *Бог її дає, Бог її дає,*
матінка помагає. 2

4. *Бог її дає, Бог її дає,*
батенько помагає. 2

Мати:

– *Пробуйте, щоб було до смаку.*

Коровайниці (співають):

8/2б

Місить, місить, коровайнички,

Щоб ни було затірочки,

Бо ми славнії жони,

Щоб ни були осужоні.

9/2в

Ой у саду віхті вісять, 2

Сам Господь коровай місить.

Пречистая світить,

Ангели водуносять,

В Господа-Бога просять.

10/2б

Та ніхто не вгадає,

Що в нашому короваю:

З трьох полів пшениця,

З трьох криниць водиця,

А з Крем'янця зілля –

В нашій хаті весілля.

Мати:

Місить так, щоб тісто не було крутим.

11/5

I. *Не несіте води із Дунаю, 2*

Не місіте, чужі, короваю:

Принесіть з криниці –

Замісіть сестриці.

II. *Не з Дунаю вода – з криниці,*

Замісили коровай сестриці.

Мати підходить до коровайниць і пробує вимішане тісто.
Ставить на стіл миску, на дно кладе по два колоски і гроші.
Бере в руки тіста з ночв стільки, скільки помістилося в ру-
ках, більше не докладає, і кладе в миску.

Мати:

– Ох, і пухке тісто, таке м'яке! Коровай повинен гарний вийти. Підходьте, коровайнички, до столу, та й будемо виробляти.

12/2в

Короваю-раю   2
 Я тебе зиваю
 Из Божого дару,
 Медом поливаю,
 Цукром посипаю,
 В квітки й убираю.
 В квітки і барвінки,
 Щоб любились дітки.

13/2в

Коровайове тісто   2
 Та й побігло на місто.
 А з міста на ринок,
 Розстелилось, як барвінок.

Сват рве колоски з покутного снопа, який стоїть у кутку за столом і затикає по два колоски за намітку кожній коровайниці та цілується з кожною.

Коровайниці (співають):**14/2в**

Ой тиче нам, тиче,   2
 Чужий чоловіче,
 Ружовую квітку –
 Чужим жінкам за намітку.

Співають:**15/6а**

До бору, бояри, до бору,
 Рубайте сосну здорову
 Та кладіть її на загніт,
 Щоб був коровай на весь світ.

Входить до хати парубок, бере жмут соломи і вимітає піч.

Коровайниці (співають):**16/6б**

Помело, дружбонько, помело,
 Щоб твею головою вимело.

Як не буде помелища –
 Буде твоя бородища.
 Як не будеш помелом мести –
 Буде твоя борода трасти.

17/6б

У старшого боярина – кривая нога,
 Й а в другого боярина – сива борода,
 Й а в третього боярина – лиса голова.
 Кривою ногою жар вигортав,
 Сивою бородою піч вимітав,
 Лисою головою коровай сажав.

Коровайниці:

– Зачиняйте двері до хати, будемо коровай сажати.

Всі співають:

18/2а

Піч наша регоче,   2
 Та чогось вона хоче,
 А припічок усміхається,
 Короваю сподівається.

19/2а

А в нашої печі   2
 Та золотії плечі,
 А срібнії крила,
 Щоб коровай гнітила.

Посадивши коровай у піч, коровайниці миють руки.

Коровайниця:

– Скільки пар руки мили, щоб стільки пар волів наш Василько мав.

Коровайниці помили руки, тоді кожна прикладає руки одна одній до лица, ніби умиває, і цілуються.

Мати:

– Помієте руки, коровайнички, то виллете воду під вишню.

Дві коровайниці беруть миску з водою і виходять.

Всі (співають):**20/2б**

Ми під вишню ідемо,

*З короваю воду несемо,
Ой, щоб наша вишня родила,
Щоб Галюня Василя любила.*

21/26

*Ми під вишню ходили,
З короваю воду носили.
Ой, щоб наша вишня родила,
Щоб Галюня Василя любила.*

22/26

*Коровайниці-дружки,
Та й беріте подушки,
Та й лягайте під припичком спати,
Короваю доглядати,
Щоб не прийшли хлопці із гаю,
Та й не вкрали короваю.*

23/3

*Черевата місила,   2
А горбата ліпила,
А чирнявая та білявая
Й у піч заглядає,
Чи хороший коровай має.*

Дві коровайниці підходять до печі і виймають коровай. Випечений коровай кладуть на кришку від діжі, на якій його місили. Коровайниці тричі проходять довкола столу (за ходом сонця) і під сволоком тричі піднімають коровай над головою. При цьому приказують:

– *Гарний, гарний коровай удався, з ясным сонцем зрівнявся.*

Мати (підходячи):

– *Подивіться, який гарний коровай спікся! І ніде не тріснув і не підгорів. І не впала серединка. Дуже гарний коровай спекли.*

Коровайниці:

– *І широкий і цицятий – такий, як коровайниці!*

Мати:

– *Коровайнички, несіть коровай до комори.*

Всі співають:

24/26

*Коровай ноги має,
До комори втікає,
Щоб не було йому тісно,
Та робіте ви місто.*

Коровайниці несуть коровай до комори.

Мати:

– *А де ж це хазяїн? Нема хазяїна!*

(Входить батько)

Батько:

– *А чи гарно спекли коровай?*

Мати:

– *Дуже гарний вдався, пригощай-но коровайниць!*

Батьки пригощають. Коровайниці співають, злегка притупуючи то правою, то лівою ногою і рухаються у швидкому темпі по колу за ходом сонця. Руки не напружені, розведені в сторони долонями донизу: своїм рухом мовби підкреслюють характер танцю. Темп від швидкого поступово уповільнюється, руки вільно опускаються донизу – або фіксуються на поясі.

25/7

- 1. Ой чарочка повна,
Горілочка добра,
Якби мені хто налив,   / 2
То й випила б до дна.*
- 2. І по повній випивала,
І в канаві ночувала,
А хто ж мені подивує,   / 2
Нехай вип'є та й спробує.*
- 3. Ой ром, ром,
Догори дном.
А ми будем пити, пити,
Як маленькі діти, діти,
По дві чарочки в роток,
Заховаємся в куток.
Ой ром, ром,
Догори дном.*

Нотні приклади

№ 1

♩=144 Одна Гурт ЛІТ*

Вий-ду я на до-ли-ну, Вий-ду я на до-ли-ну,
 Ста-ну я на би-ли-ну, Гук-ну я на ро-ди-ну:
 Бу-вай, ро-донь-ко, бу-вай, До ме-не на ко-ро-[вай].
 Близь-ка-я й да-ле-ка-я, Вбо-га-я й ба-га-та-[я].

З чим же ж я на ко-ро-вай пі-д[у]?

№ 2 б

В на-шій ха-ті ве-сіль [ля].

№ 2 в

Сво-є-му ди-тя-ті Ко-ро-вай за-мі-си-[ти].

* Кодифікація за системою Л.Добрянської та Б.Луканюка (див. список літератури).

Му - ши за - ли - да - є, Чи хо-ро-ший ко-ро-вай ма-[є].

№ 4

час - го-кі-леч-ку роз - ви-ва-єть - ся зіл-[ля].

№ 5

за - ми - сят - ли ко - ро - вай сест - ри - ці:

№ 6 а

До бо - ру, бо - я - ри - ги/, до бо - ру,
 Ру - бай - те сос - ну-гу/ здо - ро - ву
 Та кла - дить і і - /гі/ на за - гніт,
 Щоб був ко - ро - вай на весь світ.

«КОРОВАЙ» с.Крилів
Корецького р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: мати, сестра весільної матері, молода, молодий, сват, староста, коровайниці.

У хаті молодої сидять коровайниці і співають:

1/3

1. А Галюніна мати 2
Да й по ялонці ходить.
2. Да й по ялонці ходить, 2
Да й сусід своїх просить.
3. Сусідоньки да голубоньки, 2
Да прийдіть ви до мене.
4. Да до моєї хати, 2
Да до мого дитяти.
5. Спечіть мені коровай красний, 2
Як на небі да місяць ясний.

Заходить до хати сестра весільної матері, привіталась зі всіма і говорить до неї:

– Сестричко, чого ти зажурилась?

Мати:

– А як же мені не журитись, вже коровай зійшов, а коровайниць немає.

Сестра:

– Не журися. Зараз вони прийдуть. Ось вже йдуть.

До хати заходять коровайниці. У руках несуть борошно, яйця.

Коровайниці (співають):

2/16

- На коровай ішла,
Коробочку яєць несла.
Та йшла через місто,
Хотів мене ведмідь з'їсти.
– Ой, ведмедю, ведмедочку,
Не їж мене молоденьку.
А їж тую бабу стареньку,
Що йде ззаду помаленьку.

Коровайниці (вітаються, а одна запитує):

– А де ж це наша молода, час її збирати до свекрухи?

Мати:

– Ганнусю, а йди-но до господи!

Ганнуся входить, вклоняється і здоровається до всіх. Коровайниці запрошують її сідати на стілець. Дядина заплітає їй косу.

Усі (співають):

3/3

1. Заплітала мене дядина, 2
Голівоньки не пригладила.
2. А матінка приглядалася, 2
Слізоньками умивалася.
3. Голівонька то гладенькая, 2
Чи буде доля добренькая?

Тут же заходить молодий зі сватом просити батьків молодої та всіх присутніх у хаті на коровай і весілля.

Молодий:

– Просить батько і я прошу на хліб, сіль, коровай і на весілля.

Мати:

– Щиро дякуємо!

Сват кладе на стіл калача, молодий дарує молодій туфлі. Молода вклоняється і дарує молодому сорочку. Молодий і молода підходять до матері, вклоняються і йдуть просити на весілля батьків молодого.

Мати:

– Щасливої дороги вам! Ну що ж, коровайнички, а тепер можна коровай місити.

Усі коровайниці (співають):

4/16

- Благослови, батьку,
Ще й рідная мати,
Нашому дитяти
Коровай замісити.

Мати благословляє. Коровайнички миють руки і починають місити коровай.

5/1a

1. А хто буде коровай місити, 2
То той буде горілочку пити,

*(То той буде медівочку пити)
А хто буде ночви держати,
То той буде слині ковтати.*

Мати частує коровайниці медівочкою. Коровайниці продовжують співати коровайні пісні:

6/16

*Коровайнички з міста,
Да не крадьте ви тіста,
Бо тепер таке вийшло,
Що в кишенях тісто зійшло.
А як стали танцювати,
Стало тісто випадати.*

Коровайниці, рухаючись довкола короваю, плескають у долоні та просуваються ліворуч-праворуч, взад-вперед, злегка притупуючи ногами. Мати вибирає тісто із ночв і кладе на стіл, щоб коровайниці виробляли коровай.

7/1 а

*Короваю – наш раю,   2
Я ж тебе збираю
То в срібло, то в злото,
То в ружовії квіти,
Щоб любилися діти.
Щоб любились, цілувались,
Щоб з них люди дивувались.*

Коровайниці йдуть до печі і дивляться, чи піч уже напалена для випічки короваю.

Усі (співають):

8/1 а

*Піч наша регоче –   2
Короваю хоче.
А припічок усміхається –
Короваю дожидається.*

Входить староста з коцюбою, помелом і лопатою. Легким кроком з каблука проходить біля коровайниць та передає їм помело з коцюбою. Після цього, закинувши лопату на плечі і притримуючи її руками, йде в присяд(ку). Затим із поклоном віддає лопату жінкам.

Коровайниці (співають):

9/4

*Ой помело, старосто, помело,
Ой, щоб твоя бородонька печі не мела.
Ой коцюби, старосто, коцюби,
Ой, щоб твої рученьки жару не гребли.
Ой лопати, старосто, лопати –
Да будемо коровай в піч саджати.*

Коровайниці несуть саджати в піч коровай. Усі співають:

10/2 а

*Пече, наша пече,
Та спечи нам коровай до речі:
Як день білий, як сир спілий,
Як яснее сонце,
Що вскочило у віконце.*

Після того, як коровайниці посадили коровай у піч, вони миють руки у мисці з водою, що стоїть біля печі на ослоні. Коровайниці співають:

11/26

*Низенька місила,
Висока ліпила,
А чорная, да хорошая,
В піч посадила.*

Миску з водою, у якіймили руки, коровайниці виносять із хати, щоб вилити під вишню:

12/16

*Ой лису наш, лису,
Да налий води в мису,
Та будемо ручки мити,
Та під вишеньку лити.
Ой, щоб наша вишня родила,
Щоб Гануня Іванка любила.
Ой, щоб вишня була расна,
Ой, щоб пара була красна.*

До хати заходять коровайниці з порожньою мискою, яку розбивають. Усі коровайниці співають:

13/1a

Коровайнички-друзки, 2
 Розстеляйте подушки
 Та будемо спати-лягати,
 Коровая доглядати.
 Щоб не прийшли хлопці із гаю
 Та й не вкрали коровую.

Староста виносить бочечку з медівкою. Мати частує всіх коровайниць.

14/4

1. Ой потечи, бочечко, потечи,
 Бо вже наш коровай у печі.
2. А ми тебе, бочечко, вип'ємо,
 А ми тебе, коровую, виймемо.

Нотні приклади

№ 1 а

Щоб лю - би-лись, ці - лу-ва-лись, Щоб з них лю-ди ди-ву-ва-л[ись].

№ 1 б

А їж ту - ю ба - бу ста-рень-ку, Що йде зза-ду по-ма-лень-к[у].

№ 2 а

Як яс - не - є сон-це, Що вско-чи-ло у ві - ко - н[це].

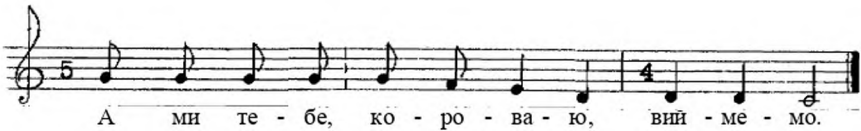
№ 2 б

А гар - на - я, да хо - ро - ша - я, в піч по-са-ди-л[а].

№ 2

А Га - лю - ні - на ма-ти Да й по я - лон - ці хо-д[ить].

№ 4

«КОРОВАЙІ» с.Бабка

Володимирецького р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: батько, мати, коровайниці, дві дівчини, хресна мати.

На сцені інтер'єр поліської хати: посередині – стіл, застелений вишитою скатертиною, і лавка, вкрита рушником.

Батько пораяється біля печі, підкладаючи дрова. Мати виходить на сцену з ночвами та кладе їх на лавку.

Мати:

– Старий, шось так коровайниц довго немає...

Батько:

– Да вже не переживай ти, прийдуть твої коровайниці.

О-но вже співають. Чуєш?

У кімнату заходять коровайниці з піснею:

1/1

1. Й по широкуй гулиці,
Тудою йшли коровайниці.
2. Несли воду криничную,
Несли муку пшеничную,
3. Несли яйца з білих курок,
Несли меду з ярових пчілок.

Коровайниці:

– Добрий вечор, Ганю!

Мати:

– Добрий! Дякую, шо не забули да прийшли.

Коровайниця:

– То давайте будемо руки мити да коровай місити.

Коровайниці (співають):

2/6

1. Чи є, чи є у Василька сестрици? Гой,
Нехай принесут коровайницам водици.
2. Нехай принесут коровайницам водици, гой,
Нехай поміють коровайниці ручици.

Дві дівчини виносять на сцену миску з водою і рушник, яким коровайниці будуть витирати руки. Тим часом мати

обдаровує кожну коровайницю хусткою, фартухом і тричі цілує.

Хресна мати:

– *Тато й мамо, просимо благословенства! Благословили могорич запити, благословіть коровай замісити.*

Батьки:

– *Хай Бог благословит!*

Хресна мати (звертається до коровайниць):

– *Гости кохани, в цьому домі зобрани, просимо благословенства! Благословили могорич запити, благословіть коровай замісити.*

Коровайниці:

– *Хай Бог благословит!*

Коровайниці починають місити коровай і співають:

3/3

1. – *Ой, а де ти, женишку, воду брав?
Ой, хто ж тобі коровай розчиняв?*
2. – *Ой брав же я водицю у Стирі –
Розчиняли коровай матері.*
3. *Ой брав же я водицю в криниці –
Розчиняли коровай сестриці.*

Коровайниця (перша):

– *Подай-но мені яйця.*

Коровайниця (друга):

– *А ти муку сип.*

Коровайниця (третя):

– *Да вимішуйте добре.*

Коровайниці (співають):

4/1

1. *Гой на мори, там на кладочци,
Там стояли коровайниці.*
2. *То там вони ручейки мили,
Василькови коровай месили.*
3. *Гой, матьонко да й голубойко,
Спечи мини коровай речний.*
4. *Спечи мини коровай речний,
Бо я в тебе син сердечний.*

Коровайниця (перша):

– *А тісто яке хороше!*

Коровайниці (співають):

5/2a

*Нихто цього не вгадає,
Шо в цім короваї:
З трьох нивей пшеница,
З трьох криниц водица,
Марцьових курок яйця,
Шо всі люди дивлятса.*

Старша коровайниця:

– *Тато й мамо, просимо благословенства! Благословили могорич запити, благословіть коровай запікати.*

Батьки:

– *Хай Бог благословит!*

Мати тричі хрестить коровай рукою, а батько – тричі ножем. Дві коровайниці несуть на лопаті коровай у піч і співають:

6/3

1. *Ой при борку сосонка, при борку,
Да рубаймо ж єе на траски.*
2. *Да рубаймо єе на траски,
Запикати коровай ще й шишки.*

7/3

1. *Щось у нашуй хатойці новина,
Там стоїть піченька на ногах.*
2. *Просю тебе, піченько, не скачи,
Хорошенько коровай запечи.*
3. *Бо там – чужая сторона,
Щоб нам не було сорома.*

А тим часом інші коровайниці «крутять» шишки.

Мати:

– *Дівчата, то поки коровай у печі, муй старий вам по стограм нал'є.*

Коровайниці частуються:

8/4

1. *Коровайнички молодесейки, ни напивайтеса.
Як усадите коровай в піч, то й не позабувайтеса.*
2. *Коровайнички молодесейки понапивалиса,
Як усадили коровай в піч, то й позабувалиса.*

Коровайниця (друга):

– Дивчата, хоть би коровай ни згорив.

Дістають коровай із печі та кладуть у ночви, де місили. Всі коровайниці беруться за ночви, піднімають їх догори і в такт кроку, вигукуючи «гой-гоп!», «гой-гоп!..», обходять тричі навкруги лавки.

Згодом починають вбирати коровай. Одні роблять квітки, другі плетуть вінок з барвінку та вбирають ним коровай, інші – прикрашають шишки та встромляють їх у хлібину. Під час цього дійства звучать пісні:

9/2а

На селі купці стоять,
Золоти квітки держать.
Пуйдемо купувати,
Коровай убирати.

10/2б

Вой, надвори зілле,
А в хати весілле.
Надвори квітки цветуть,
А в хати коровай печуть.
Будемо квітки рвати –
Коровай убирати.

11/2а

Короваю наш раю,
Я тебе й увбираю,
То в шовкови квіти,
Шоб любилися діти.

12/5

1. Ой да журилася женишкова мати,
Шо не буде кому коровай убрати.
2. Ой, як зобралися й усі сусідочки –
Убрали коровай в ружові квіточки.
3. Ой, як зобралися сусідські жони –
Убрали коровай у квіти ружові.
4. Убрали коровай у ружові квіти,
А ти, батьку рідний, клади гроші мідні.

Старша коровайниця (бере в руки вже вбраний коровай і промовляє):

– Який гарний в нас коровай вдавса, ше й золотим гобручем обнявса й червоною калиною убравса.

Коровайниці співають:

13/3

1. Ой удача, женишку, удача,
Що твуй коровай удавса.
2. Що твуй коровай удавса,
Ще й золотим гобручем обнявса.
3. Ще й золотим гобручем обнявса,
Червоною калиною убравса.

Старша коровайниця віддає коровай матері. Вони кланяються одна другій, мати цілує хлібину.

Коровайниця (перша):

– Вже сонце сходить надвори, а ми ше сидимо.

Коровайниці (співають):

14/2а

Коровайниці, пізно,
Розходьмоса різно.
Га в синях помело,
В кажний своє село.
Га в синях лопата,
В кажний своя хата.

З цією піснею виходять із хати. Мати вслід дякує коровайницям:

– Дякую вам, коровайнички! Будьте здорові! Хай вам Бог помагає!

Нотні приклади

№ 1

1. з/м Гой на мо-ри, там на кла - доч - ци, Там сто - я - ли ко - ро - вай - ни - ци

4. Спе - чи ми - ни ко - ро - вай реч - ний, бо я в те - бе син се - р - деч - ний.

№ 2 а

$\text{♩} = 180$

З трьох кри-ниц во-ди-ца, Мар-цьо-вих ку-рок яй-ца, Шо всі лю-ди див-лят - са.

№ 2 б

$\text{♩} = 160$

1/ Вой на - дво - ри зіп - лс, Йа в ха - ти ве - сіп - ле .
 На - дво - ри квет - ки цве - туть, А в ха - ті ко - ро - вай пе - чуть .
 Бу - де - мо квет - ки рва - ги - Ко - ро - вай у - би - ра - т[и].

№ 3

$\text{♩} = 92$

За-пі-ка-ти ко - ро - вай ще й шиш-ки.

№ 4

$\text{♩} = 168$

1. Ко - ро - вай - нич - ки мо - ло - де - сей - ки, ну на - пи - вай - те - са,
 Як у - са - ди - те ко - ро - ва - я в піч, та й не по - за - бу - вай - т[еса].

№ 5

$\text{♩} = 78$ П5

1. Ой да жур-ни-ла - са же-ниш-ко - ва ма - /га/ти,
 Шо не бу - де ко - /го/ му ко - ро - вай уб - ра - т[и].

№ 6

$\text{♩} = 150$

1. Чи є, чи є у Ва - силь - ка сес - три - /ги/-ци? /и/ Гой
 Не - хай при - не - сут ко - ро - вай - ни - цам во - ди - ц [и]

«КОРОВАЙ» с. Чудви
Костопільського р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: мати, коровайниці, староста.

Декілька жінок-коровайниць сидять у хаті молодії. Мати прибирає стіл для замісу короваю. Коровайниці співають:

1/1а

Стану я на долину,
Гукну я на родину:
Бувай, родонько, бувай,
До мене на коровай.

Мати:

– То ж вчора бігала і до Гапки, і до Мані, просила, щоб прийшли, а їх чогось немає.

Коровайниця (перша):

– Не переживай, Марусю. Ото подоять корови, нагодують дітей, то поприходять.

Коровайниця (друга):

– А я, як ішла, то Гапка закривала хату. Казала, що буде вже йти.

Чути гомін, входять жіночки і співають:

2/1а

Я на коровай ішла,
Коробку яєць несла.
Зустріли мене хлопці,
Тарах яйця в коробці.

3/2

Ой десь наша та весільна мати
Треба її звати до хати.
Тай будемо просити
Короваю благословити.

Мати зустрічає коровайниць, усі вітаються.

Коровайниця (третя):

– Принесли ми першосортну муку – у неї ми будемо всі наші присмаки кидати, та яйця бити, та й станемо коровай місити. То ж дозвольте до діла приступити!

Мати:

– Перед тим, як приступити до діла, треба, жоночки, руки помити.

Староста вносить діжку з водою. Коровайниці підходять по двоє, миють руки і співають:

4/1б

Ми пуд вишню ходили,
Білу воду носили,
Білу воду виливали,
Своїх діток парували.

Коровайниця (перша):

– Жоночки, а тепер будемо у батьків просити благословення коровай замісити.

Коровайниця (друга):

– Благослови, Боже, і отець, і мати, своєму дитяти коровай замісити.

Всі:

– Хай Бог Благословить!

Співають три рази підряд:

5*

Благослови, Боже,
І отець, і мати,
Своїому дитяти
Коровай замісити.

Коровайниця (третя):

– То ж давайте приступимо до діла.

Шість коровайниць підходять до столу і починають місити. Всі співають:

6/3

1. Шо ж то, шо ж то за садок – нема гольочок,
Шо ж то, шо ж то за село – нема жоночок?
2. А ходили по селі просили,
Та й утрьох коровай місили.
3. Та й утрьох коровай місили,
Із Дунаю водиченьку носили.
4. Із Дунаю, не з Дунаю, з криниці,
Замісили коровай сестриці.
5. Замісили коровай, нехай сходить,
Посіяли пшениченьку, нехай родить.

* Співається на мелодію №2а з обряду «Вінкоплетини» (стор.67).

Коровайниці (місять і співають):

7/2

*Місіть, місіть, коровайночки,
Щоб ни було затірочки.
Бо ми славнії жони,
Щоб не були осужони.*

Замісивши тісто, коровайниці знову миють руки і сідають довкола столу – чекають, поки підійде тісто.

8/4

1. У горідечку-частокілочку, | 2
розвиваєца зілля,
2. А у Гануні молоденької | 2
начинає весілля.
3. Бог її дає, Бог її дає, | 2
батенько помагає.
3. Бог її дає, Бог її дає, | 2
матінка помагає.

Коровайниця (четверта):

– Жоночки, от уже і тісто подошло - пора нам його в піч саджати.

Коровайниця і мати підходять до тіста і саджають його в піч. Тим часом виходить староста і частує коровайниць.

Староста:

– Випийте, жоночки, за добре діло, щоб нашим молодим жилося весело, багато і часно.

Коровайниці пригощаються і жартують. Одна з коровайниць перериває веселощі піснею:

9/4

*Коровайночки, мої сестрочки,
та й не напивайтеса.
Як усадите й у піч коровай,
та й не забувайтеса.*

Коровайниця (третя):

– Девчата, а чи не загулялися, вже нам пора коровай з печі достати.

До печі йдуть мати й коровайниця. Виймають коровай з печі і ставлять його на стіл.

Мати:

– Жоночки, наша вдача – коровай ясний, як наш молодий красний.

52

Беруть коровай у руки і йдуть з ним три рази навкруг столу, ставлять на стіл, тричі цілуються.

Коровайниця (четверта):

– А де ж то наш староста, щоб забрав цей гарний коровай до комори?

Коровайниці співають:

10/2

*Коровай ноги має,
До комори втікає:
Да робіте ви місто,
Щоб не було йому тісно.*

Староста приходить з горілкою, і йде обмін: він жінкам – горілку, вони йому – коровай.

Коровайниця (друга):

– А ми вам просто так цього коровай не оддамо.

Староста:

– Оцьо вам, жоночки, викуп за те, що спекли для моєї Гануні такий гарний коровай.

Староста бере коровай і виходить. Коровайниці співають:

11/1a

*Хто ключами брязне,
Той цьой коровай возьме:
Через три пороги,
До новеї комори.*

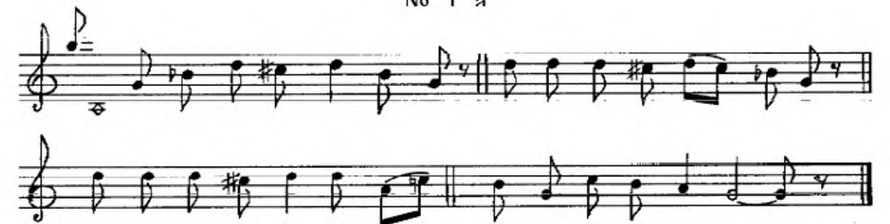
Коровайниці прощаються, виходячи з хати.

Мати (гукає навздогін):

– Дякую вам, коровайночки, що прийшли да допомогли добре діло зробити! Да не запізнуйтесь завтра на весілля!

Нотні приклади

№ 1 а

Зуст - рі - ли ме-не хлоп - ці, Та-рах яй-ця в ко - роб-[ці].

53

№ 1 б

Бі-лу во-ду ви-ли - ва - ли, Сво - їх ді - ток па-ру-вал-[ли].

№ 2

Тай бу-де-мо про - си - ти Ко-ро-ва-ю бла-гос-ло-ви-[ти].

№ 3

Що ж то, що ж то за се - ло - не-ма жо-но-чок?

№ 4

У го - рі -деч-ку, час-то-кі-леч - ку, роз-ви-ва-є-ца зіль-[ля].

«ВБІРАННЯ КОРОВАЮ» с.Люхча Сарненського р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: весільна мати, хрещена мати, коровайниці,
коровайний страж, дружки, староста, музики.

Дія відбувається в хаті молодої. Вироблений коровай печеться в печі. Жінки за столом «крутять» шишки. Дружки готують прикраси на коровай. У хаті співають:

1/6

1. Ой й у городе, й у частоколе
розвиваєца зілле,
В нашого Василька молоденького
зачинаєца весілля.
2. Біг йому дає, Біг йому дає,
батенько споражає.
Біг йому дає, Біг йому дає,
матьонка помагає.

2/2

1. А Іванкова мати, 2
Да й по садочку ходить.
2. Да й по садочку ходить, 2
Да й сусідочок просить.
3. Ой сусідочки моє, 2
Да й ходіте до мене.
4. Да й ходіте до мене, 2
Да й до моєї хати.
5. Да й до моєї хати, 2
Корова я звивати.

Коровайний «страж», що сидить біля печі на подушці,
співає:

3/16

Коровайниці-душки,
Підійдіть до подушки.
Біля мене станьте,
Корова я огляньте.

Коровайний «страж» запитує в коровайниць, що виймають коровай з печі:

– Чи високий, чи рум'яний, чи гарний як наш пан молодий?

Усі коровайниці підходять до печі й уважно розглядають коровай.

Коровайниця (перша):

– *Гарний коровай вдався, з ясним сонцем зрівнявся.*

Коровайниця (друга):

– *Гарний, гарний – і високий, і хороший, і цицятий, як наші коровайниці.*

Хрещена мати і весільна мати знімають з припічка коровай і ставлять на стіл, а коровайний «страж» і коровайниці готують піч до запікання шишок. Коровайний «страж» тримає в руках весільні шишки (гілки, обкручені тістом) і говорить:

– *Щоб у наших молодих було стільки діток, як на весіллі шишок.*

Коровайниці (до хатнього хлопця):

– *Хлопче-красеню, не гайся, а давай-но для мазання шишок яйця.*

Староста:

– *А півники наші ще не знеслися!*

Коровайниці, посміявшись, кладуть шишки в піч.

Усі співають (тричі):

4/4

*Мати свечу сукала,
Трой-зіллечко шукала.
Ще й зелені квіти,
Щоб любіліса діти.*

Весільна мати та хрещена підходять одна до одної, цілуються три рази і обмінюються свічками (кожна тримає по три свічки). Беруть у руки коровай і тричі за ходом сонця обходять навколо столу. Коровай ставлять на стіл, запалюють свічку і тричі нею обводять навколо короваю.

Коровайниця (третя):

– *Святий Боже, пошли молодій парі щастя й добро в хату, й діточок багато.*

Коровайниці цілують коровай.

Коровайниця (четверта):

– *Починаймо вбирати нашого коровай.*

Коровайниці вбирають коровай, кладуть на нього квіти, готують рушники. Всі співають:

5/5

1. – *Ох, а де ти, Василько, зілле рвав,
Хто ж тобі коровай обвівав?*
2. – *А я зілле рвав за рекою,
Обвівалі коровай толокою.*

6/1в

*Короваю-раю,
Я ж тебе обвіваю:
Зеленими кветочками
З молодими дівочками.*

7/4

*Де тиї дівки були,
Вербові венки вілі.
Вербови мальовани,
Коровай обвівалі.*

Коровайниці виймають з печі шишки і втикають їх у коровай. Прикрашають їх стрічками й квітами.

8/1а

*Похваліліса, дівки, 2
Своє діло зробивши,
Коровай обвивши.*

Весільна мати та хрещена обв'язують коровай рушником.

Коровайниця (перша):

– *Ой ніхто не вгадає, що у нашій коровай: і водица ключова, і пшеница ярова, і масло, і медок. Це, щоб було нашим молодим солодко і щасно.*

9/5

1. *А де наш любий господар?
Да нехай й унесе меду збан.*
2. *Да нехай й унесе меду збан,
Да на наш хороший коровай.*
3. *Ще й качурами затрасе,
Нам гарилочки й унесе.*

Староста (вносить мед, горілку і пригощає всіх коровайниць):

– *Спасибі, коровайнички, за такого гарного коровай.*
Грають музики, коровайниці, пританцьовуючи (переска-

кують із ноги на ногу, злегка присідають, нахилиючи корпус вперед), співають:

10/8

1. Коровайниці-
Телепайниці,
Наваріте кулешу,
Я гарілки принесу.
2. Ой вийду я на гору – та й стану, та й стану,
Один несе вареники, а другий сметану.
3. Вареники до сметани, галушки до смальцу,
Білі руки до роботи, а ноги до танцу.

11/9

Ходю понад річкою,
Да й махаю тичкою:
Яка була дівкою,
Така й молодичкою.

12/3

1. Насіяла конопель в полі –
Нехай моїх ворогів коле.
2. Ни вродило нічогусенько,
Ни боюся нічогусенько.
3. Ни вродило ни сього, ни того,
Ни боюся ни чужого, ни свого.

13/8

1. Ни за ваше наїласа,
Ни за ваше наїласа –
В мене курка знеслас,
Я за яйця наїлас.
2. Чого, мої подківоньки, да й не крешете?
Чого, мої воріженьки, да й не брешете?
3. А вже мої подківоньки накресалиса,
А вже мої воріженьки набрехалиса.
4. Черевички мої, носки вистрочані,
Не пускала танцювать, самі віскочили.
5. Черевички мої, да й набоковаті,
Є у мене чоловік пришолопковатий.

Весільна мати:

– Дякую вам, коровайнички, за зроблену роботу, а завтра приходьте на весілля. Тепер треба нести коровай до комори.

Староста виносить коровай до комори.

14/7

Запрягайте воли,
Запрягайте корови:
Поїдемо, попровадимо
Коровай до комори.

Коровайний «страж»:

– Коровайниці-телепайниці, ану, додому!
Всі співають:

15/16

За ворітечка – льон-льон,
Коровайнички – вон-вон!
Да казала лопата,
Що в кожній хата.

Нотні приклади

№ 1 а

108 Одна Гурт ЛІТ

По-хва - лі - лі-са, дев - ки, По - хва - лі - лі- са, дев-ки,
Сво - є ді - ло зро - бив-ши, Ко - ро - ва - я о - бо - вив-[ши].

№ 1 б

126 ЛІТ

Ко - ро - вай- ни - ці - душ-ки, Пі - дій - діть до по - душ-ки.
Бі - ля ме - не стань-те, Ко - ро - ва - я ог-лянь-[те].

№ 1 в

$\text{♩} = 120$ Одна Двоє ЛІТ у

Ко-ро-ва-ю-ра-ю, Я ж те-бе об-ві-ва-ю,
Зе-ле-ни-ми кве-точ-ка-ми з мо-ло-ди-ми де-воч-ка-ми.

№ 2

да и по-са доч-ку хо-дить.

№ 3

Не-хай мо-їх во-ро-гів ко-ле.

№ 4

$\text{♩} = 160$

Ще й зе-ле-ні-ї кві-ти, Щоб лю-бі-лі-са ді-ти.

№ 5

Об-ві-ва-лі ко-ро-ва-я го-ло-ко-ю.

за-чи-на-єть' ве-сіль-ля.

№ 7

По-ї-де-мо, поп-ро-ва-ди-мо ко-ро-вай до ко-мо-ри.

«ВІНКОПЛЕТИНИ» с. Підлужне Костопільського р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: мати, дочка, дві коровайниці, дружки.

Сільська хата. У хаті стоїть стіл, застелений скатертиною, довкола нього лавки. У кутку на лавці сидять дві коровайниці та мати молодої. Дочка в хаті чекає дружок.

Дочка:

– Десь девчат так довго немає.

Мати:

– Галюню, а може, ти їх погано просила?

Дочка:

– Та як їх ще просити – ходила ж до кожної хати!

Коровайниця (перша):

– Чого ви журитесь? Онь моя Ярина позаганяє курей на сідало да й прибежить.

Коровайниця (друга):

– А моя Тетяна казала, що всі девчата зберуться коло хати баби Гантошки і разом будуть йти.

Чути гомін, виходять дівчата, співаючи.

Дочка:

– Чуєте, співають девчата? То, мабуть, до мене йдуть.

1/1

1. Ой у мори глибоко росте терен високо,
Ой у мори глибоко росте терен високо.
2. Там Галюня ходила і дружечок просила,
Там Галюня ходила і дружечок просила.
3. Ой дружечки, дружечки, зов'їть мені два веночки.
Ой дружечки, дружечки, зов'їть мені два веночки.

Дівчата (заходять до хати і вітаються):

– Добрий вечор у вашей хати!

Коровайниці:

– Добре здоров'є, девчата!

Дочка:

– Ой девчата, де ви так довго ходите? Скорей заходьте да сядайте, де є мнісьце.

Дівчата сідають. Молода виносить у решеті барвінок, калину, колосся та папір для квіток.

Дочка:
– *Онью вам бар'їнок, калина, та все, що вам треба до роботи.*

Дружка (перша):

– *Подивліться, який зелений бар'їнок і калина така спіла.*

Дружка (друга):

– *Пери, як розпочать роботу, треба просить благословення.*

Усі:

– *Так, так.*

Дружка (друга):

– *Благослови, Боже, і отець, і мати своїому дитяти веночок ізвивати.*

Мати:

– *Хай Бог благословить!*

Просять благословення три рази і починають співати:

2/2а

Благослови, Боже,

І отець, і мати,

Свійому дитяти

Веночок ізвивати.

Дружка (третя):

– *Ну, а тепер можна починати робить веночка.*

Дружка (четверта):

– *Я думаю, якщо калину та бар'їнок разом зв'язати, то будуть вельми хороши кветки.*

Коровайниці (співають):

3/2б

Девчата-волоцуги,

Що ж ви тутачу почули?

Співать не співаєте,

Випить дожидаєте?

Дружка (перша):

– *Наталко, ану, починай!*

4/2б

Ми сюди сами не йшли,

Нас сюди попросили.

А ви совість майте,

Да й нам не співайте.

Дружка (друга):

– *Девчата, давайте й справді якусь гарну заведем.*

Дружки:

– *Давайте!*

5/3

1. *Ой поросло жито разом із травною,*

Чи не буде скучно вам, мамо, за мною? 2

2. *– Скучно, доню, скучно, саме серце в'яне,*

Хто ж мою голівку до смерти догляне? 2

3. *– Покидаю, мамо, найменшого брата,*

Ой буде вам, мамо, невесела хата. 2

4. *Ой буде вам, мамо, невесела хата,*

Не будуть заходить хлопці да девчата. 2

6/4

1. *Ой казала ти, моя мамойко,*
що й не збудешся мене,

Ох, побачиш ти, моя мамойко,
як будеш ти без мене.

2. *Ох, як пейдеш ти в поле жито жать,*
некому подогнати,

3. *Жменьки густейко, снопки частейко,*
некому пов'язать.

Дружка (третя):

– *Подивліться, девчата, яки гарни кветки виходять!*

Дружка (перша):

– *А веночок такий пишний, зелений!*

Дружки (співають):

7/2б

Вже ми веночка звели,

Горилочки не пили:

Пойдемо до Дунаю –

Нап'ємося із краю.

Пойдемо до криниці –

Нап'ємося водиці.

Дружка (п'ята):

– *Вже і веночок готовий, а хто буде його викуплять?*

8/5

1. *Ой, хто ж то, хто ж то до столу приступить?*

Ой, хто ж то, хто ж то цюй веночок викупить?

2. *Галюніна мамойка до столу приступить,
До столу приступить, бочку меду викотить.*
3. *Бочку меду викотить - цьой веночок викупить,
Бочку меду викотить - цьой веночок викупить.*

Виходить мати і виносить в решеті викуп.

Мати:

- *Дякую вам, дівчата, що сплели веночок та гарних кветок для моєї Галюні. Оньо вам викуп, прошу вас на вечеру.*

Усі:

- *Дякуємо, але треба йти додому.*

Молода підходить до кожної дружки і прощається, всіх цілуючи.

Дружки (співають):

9/6

1. - *На добраноч, Галюню, вже ми йдемо,
Вже ми твоє девуванне, гой, заберемо.*
2. - *Берить, берить, дружечки, не свариться,
Як вийдете за ворота, гой, озирніться.*
3. *Як вийдете за ворота в чисте поле,
Киньте моє девуванне, гой, в синє море.*
4. *Нехай моє девуванне з водою пливе,
Нехай мене, молодєї, гой, не найде.*

У кутку сидять коровайниці.

Коровайниця (перша):

- *Чуй-но, Гапко, правда гарно співали наши дівчата?*

Коровайниця (друга):

- *Ой, гарно, Варко. Але ж треба йти додому, а ноги щось не йдуть.*

Мати:

- *Чого ви журитесь, я вас трошки надведу, а по дорозі ще заведем пісню.*

Коровайниці (йдуть, співаючи):

10/7

1. *Ото йду, ото йду, як сокирка по льоду:
Чи я тепер наймичка, що я боса ходжу?*
2. *Я на збирней була, не полуднала,
Помалейку скачу, бо я їсти хочу.*

Нотні приклади

№ 1

50-в іть ме- ні два ве-ноч - ки.

№ 2 а

Сво - йо - му ди - тя - ти Ве - но-чок із - ви - ва-[ти].

№ 2 б

Пой- де- мо до кри - ни - ці - На - п'є - мо - ся во - ди-[ці].

№ 3

лірична пісня

♩ = 78

1. Ой по - рос - ло жи - то ра - зом із тра - во - ю,
Чи не бу - де скуч - но вам, ма - мо, за мно - ю?

№ 4

♩ = 180

1. Ой ка - за - ла ти, мо - я ма - мой - ко, що й не збу - деш - ся ме - не
Ох, по - ба - чиш ти, мо - я ма - мой - ко, як бу - деш ти без ме - н[е].

№ 5

♩ = 66 1).

1).

2.3. Га - лю - ні - на ма - мой - ка.

1).

Вже ми тво - є де - ву - ван - не, гой, за - бе - ре - мо.

1)

2. Бе - рить, бе - рить

№ 7

♩ = 78

Чи я те - пер най - мич - ка, що я бо - са хо - джу?

*«РОЗПЛІТАННЯ КОСИ» с.Будичани
Чуднівського р-ну Житомирської обл.*

*Дійові особи: мати, молода, молодий,
брат, дружки, бояри, світилки, свати, музики.*

Перед вінчанням молодій розплітали косу. У неділю до хати молодої приходили дружки й чекали приходу молодого зі світилками, боярами, музикантами, сватами.

Молодий з боярами приходять і сідають за стіл. Перед столом ставлять стілець, застеляють його кожухом (вовною догори), кладуть під нього гроші.

Дружки (співають):

1 / 1

1. *Подай, мати, стільця 2
Золотого грибінця,
Нового кожуха,
Щоб сіла молодуха.*
2. *Дала мати стільця 2
Золотого грибінця,
Нового кожуха,
Щоб сіла молодуха.*

Дружки виводять молоду й садять її на стілець. Дружки просять благословення:

*– Пані старості і пані постарості! Раз, другий раз і третій!
Всі, хто є в хаті:
– Раді слухати!*

Дружки:

– Благословили на все добре, благословіть молодій косу розплітати!

Їм відказують:

– Хай Бог благословить всі три рази разом!

Дружки (співають):

2 / 1

- Благослови, Боже, 2
І отець, і мати,
Своєму дитяті
Косу розплітати.*

Підходить весільна мати, яка несе в мисці масло, чи свячену воду, і змащує молодій косу.

Дружки (співають):

3 / 2

1. *Ой дай, мати, до коси масла, 2
Що я тобі корови пасла.*
2. *Із різкою під берізкою 2
Та й на раннії росі.*

Підходить брат до молодої, розв'язує уплітки і кидає їх на дружок. Дві коси брат кладе навхрест і тоді попарно підходять дружки і розплітають косу. Всі співають:

4 / 3

1. *Прошу, й брате, й до хати – 2
Кісоньки розплітати.*
2. *Й а брат сестрицю розплітав,
Де ж він гуплітки подівав?
До міста носив, не продав,
Меншій сестриці на знак дав.*
3. *– На тобі, сестрице, сестрин знак,
Щоб скоро дождалась собі так.*
4. *На тобі, сестрице, цей значок,
Щоб ти дождалась за рочок.*

До молодої підходять дружки, допомагають розплітати.

5 / 4

1. *Як я в косах ходила, 2
То я вас не просила.*
2. *А тепер я вас прошу: 2
Розплетіть мені косу.*

6 / 1

- На дворі терен тешуть, 2
А в хаті косу чешуть,
Й у сінечки тріски скачуть,
А у хаті дружки плачуть.*

7 / 6

1. *Полинули голубоньки – вже не прилинуть,
Й а розплели русу косу, гей, – вже не заплетуть.*
2. *Полинули голубоньки на ріки –
Й а розплели русу косу, гей, навіки.*

8/1

Розплітала мене дядина – 2
 Сичала, як гадина.
 Як сестриця прийнялася,
 То й кісонька розплелася.

Як чешуть косу, то ніби ненароком впускають гребінець. Співають до молодого:

9/5

1. Й упав гребінець під стілець:
 – Подай, Васильку, гребінець,
 Розчесати русу косу під вінець.
2. – Я ж тобі, Гануню, не вдовець,
 Щоб я тобі подавав гребінець*.

Молодий подає друзкам гребінець. Друзки розплели, розчесали косу і починають вбирати. Волосся розпускають по спині, а на голову одягають вінок і бинди.

10/2

1. Розчесала та й гребінкою, 2
 Затикала з рожки квіткою.
2. Розчесала та й гребінцями, 2
 Затикала чорнобривцями.

11/6

1. За городом черешенька зелененька,
 Туди пішла Гануня, гей, молоденька.
2. Туди пішла Гануня молоденька,
 Й а за нею її мати, гей, стихенька.
3. – Ой куди ж ти, моя доню, та й ходила,
 Чим ти свою голівоньку, гей, побілила?
4. – Ой ходила, моя мамцю, й у вишнев сад,
 Та й на мою голівоньку, гей, білий цвіт упав.
5. Ой то з вишні, то з черешні, то з горіха.
 Побілила голівоньку, гей, аж до віку.

Як вбрали молоду, то вона встає зі стільця, а кожна із дружок намагається сісти на нього, щоб скоріше заміж вийти. Бояри намагаються вкрати кожух, на якому сиділа молода, щоб дівчата його викупляли.

Друзки (співають):

* Слова другої строфи співаються на два останні мелодичні рядки.

12/1

На дворі дуба тешуть, 2
 А в хаті косу чешуть.
 А вже дуба обтесали,
 А вже косу розчесали.

13/1

На дворі просо молотять,
 А в хаті косу золотять.
 А вже просо змолотили,
 А вже косу взолотили.

Нотні приклади

№ 1

Сво - є - му ди - тя - ті Ко - су роз - плі - та-[ти].

№ 2

да и на рина ма ...

№ 3

Л2С; Л3Т; Л3С
Гурт

78 Одна

1. Про - шу, й бра - те, й до ха - ти
 Про - шу, й бра - те, й до ха - ти -
 90 Кі-сонь - ки роз - плі - та-[ти].

2. Й а брат сест - ри - цю роз - плі - тав,
 Де ж він гу - плі - ки по - ді - вав?
 До міс - та но - сив, не про - дав,
 Мен - шій сест - ри - ці на знак дав.
 Одна Гурт

3. 4. На тв - бі, сест - ри - це, сест - рин знак,
 Щоб ско - ро дож - да - лась со - бі так.

№ 4

То я вас не про - сил[а].

№ 5

Роз - че - са - ти ру - су ко - су, під ві - нець.

№ 6

Й а роз - пле - ли ру - су ко - су, гей вже не зап - ле - туть.

«РОЗПЛІТАННЯ КОСИ» с.Люхча Сарненського
р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: батько, мати, молодий, молода, брат,
сестра, дядина, старша дружка, дружки, музики.

Сільська хата. Посередині кімнати – стіл, застелений ска-
тертиною. На ньому – гребінець, стрічки, вінок. Перед сто-
лом стоїть стілець.

Чути гомін. До хати заходять молода з молодим, батьки,
дружки. Дружки застеляють ослін кожухом і садовлять на
нього молоду.

Старша дружка:

– Просимо батьків благословити на все добре, благослови-
ти цьому дитяті косу розплітати.

Батьки:

– Бог благословить і в перший, і в другий, і в третій раз.

Дружки (заспівали):

1/6

1. – Стеліте кудри, бо я йду,
Благословіте – я сяду,
Благослови, да мій батеньку,
мні косу розплітатъ.
2. – Я тобі, доню, благословлю,
В Господа Бога попрося
Із долею із щасливою,
з доброю годиной.

З'являється брат і дядина, яка починає розплітати косу.
Брат бере з її рук кіснички та передає дружкам. Гурт дру-
жок продовжує співати:

2/1a

- I. Да ни брат косу трепле,
Чужая чужаница,
З чужої сторіноньки,
З доброї годиноньки.
- II. 1. Да ни брат кісоньки потрепав,
А де ж тиї коснички подевав?
2. А де ж тиї коснички подевав,
Чи на тихий Дунай попускав?

3. Чи на тихий Дунай попускав,
Чи меншій сестрі подавав?

До дядини і брата приєднуються сестра, мати, дружки, та допо-
магають їм.

Дружки (продовжують виспівувати):

3/5

1. Коснички мої, й уплітки мої,
де мні вас повішати?
Повішала б я в вишневім саду
по вишнях, по черешнях.
2. Батенько й піде, матьонка піде,
мене спомінатиме:
Висят коснички нашої дочки,
по вишнях, по черешнях.

Мати бере чарку горілки, наливає її в тарілку і змочує
доньці коси. Потім гребінцем розчісує косу. У цей час дівча-
та співають пісні:

4/16

Ой дай, мати, масла,
Я твої корови пасла,
Од роси до роси –
Помазати молодій коси.

5/2

1. Розтрепалі мої кісоньки, 2
Розліліса мої слізеньки.
2. Розтрепалі й по всьому й плечку, 2
Поліліса по всьому лічку.

Підходить молодий і чеше косу.

6/3

1. Да упав гребенец під столец,
Да подай, Василько, гребенец.
2. Да подай, Василько, гребенец,
Розчесати русу косу під вінец.

7/16

1. – Полюбовний наш зятю,
Полюбив нашу дочку
Й у вишневім садочку,

На солодкім медочку.
 2. – Да не я її любив,
 Господь її судив.
 Пречистая мати
 Повеліла її взяти.

Розплівши косу, дружки одягають на голову молодій вінок.
 При цьому співають:

8/4

1. - Ох, а де ти, Марійко, ходила,
 Чим ти свою головоньку й беліла?
2. - А я ходила в вишнів сад,
 Да й на мою головоньку й цвіт упав:
3. Ой що його вітричок ни звіє,
 Ой що його дощичок ни зміє.
4. Ой що його дощичок ни зміє,
 Да рідная матьонка ни визнає.

Після того, як косу розплели, молода кланяється батькові та матері, цілючи їм руки. Потім кланяється всім, хто є в хаті. Всі співають:

9/16

Кланяйса, Марійко, батьку і матьонци,
 І всьому родоньку, щоб дав Біг доленьку.

Нотні приклади

№ 1 а

чи мен-ши сест-ри и/и шо-да вав.

№ 1 б

Од ро - си до ро - си - що - ма - за - ти мо - ло - дий ко - с[и].

№ 2

Роз - лі - лі - са мо - і слі - зо - нь[ки].

№ 3

...рос і са ш ру - су ку - су и/и шд ві - нець.

№ 4

Чим ти сво - ю го - лі - вонь - ку й/и бе - лі - ла?

№ 5

1. Кос - нич - ки мо - і й уп - ліг - ки мо - і,
Гурт де мні - вас по - ві - ша - тій? й/и
По - ві - ша - ла б я
в виш - не - вим са - ду по виш - нях, по че - ре - ш[нях].

в виш - не - вим са - ду по виш - нях, по че - ре - ш[нях].

*Носили їх продавати,
Шуєрину іскупляти.*

7/1

*Старший боярин – лахмут, 2
Соломою напхнут,
Перевеслом підв'язався,
На весілля притаскався.*

8/3

*Старший боярин – чванька, 2
Надувся, як банька,
Дайте щось пробити,
Щоб вмів говорити.*

9/3

*Було не йти в бояри, 2
Як ви грошей не мали,
Було йти молотити,
Щоб грошей заробити.
Було йти свиней пасти,
Щоб грошей трохи скласти.
Було йти собак бити,
Щоб грошей заробити.*

Бояри (кинули на полумисок ще трохи грошей та й питають):

– *Тепер усі?*

– *Усі, – кажуть брати. Беруть гроші і втікають попід столами, а то ще бояри можуть побити гарапником.*

Дружки (ім співають):

10/4б

*Татару, братіку, татару,
Продав сестрицю задару.
Й а русу косоньку за п'ятак,
Білеє личенько годдав так.*

Молодий підходить до молодої, цілує її і сідає біля неї.

Дружки (співають):

11/1

*Тарах, тарах по дубині, 2
Пасли бояри свині –
Молодому заганяти,*

*Що не вмів цілувати: 2
Не навчила його мати.*

12/1

*Тарах, тарах по дубочку, 2
Пасли дружечки квочку –
Молодії заганяти,
Що не вмів цілувати: 2
Не навчила її мати.*

13/1

*Ой з-за гори чорная хмара, 2
А за столом гарная пара.
Добре ми зробили,
Що в парі посадили.*

14/1

*Не сиди, Гануню, боком, 2
Це ж тобі ненароком,
Присунься близенько,
Це ж твоє серденько.*

15/1

*Не сиди, Василю, боком, 2
Це ж тобі ненароком,
Присунься близенько,
Це ж твоє серденько.*

Старша дружка з молодого знімає шапку, тримає її в руці і просить, уклоняючись, у присутніх благословіння вінка пришивати:

– *Пані старості і пані постарості! Благословили на все добре, благословіть молодому вінка пришивати.*

Всі (хто є в хаті):

– *Хай Бог благословить всі три рази разом.*

Дружки (співають):

16/2б

*Я швачка з Вильова, 2
Приїхала вчора
Вінки пришивати,
По чирвінцю брати.*

17/2в

Як була я швачка маленька, 2
 В мене була ручка біленька,
 В мене була голка тоненька –
 Вінки пришивати,
 По чирвінцю брати.

Коли старша дружка прише вінок, то кладе шапку собі на голову і добре тримає, щоб не вкрали. Пританцьовуючи, з притупами та підскоками, співає:

18/4б

Подивися, зятеньку, на мене,
 Чи не кращий козак й од тебе:
 Й у твоєму шличку-ковпачку,
 Й у пришитому віночку.

За шапку з вінком молодий кладе гроші, а як мало, то дружки співають:

19/2а

Я не буду мідяків брати, 2
 Я не буду казанів латати.
 Дайте мені таляр битий
 За віночок шитий.

20/2а

Старший бояр пелехатий, 2
 Бігає кругом хати:
 Грошей позичає –
 Квітку викупляє.

Після викупу старша дружка скидає з себе шапку і вдягає на голову молодого. Дружки пришивають квітки боярам, за що вже бояри дають викуп.

Пришили квітки, та йдуть до вінчання.

Нотні приклади

№ 1

лю - сип на га - рил - ку за га - ну - ню дів - ку]

Й а з го - го зо - ло - то - го - не - ма - є ні - чо - [го]

№ 2 б

Я швач - ка з Ви - льо - ва - /га/,
 Я швач - ка з Ви - льо - ва, При - і - ха - ла вчо - ра,

Він - ки при - ши - ва - ти, По чир - він - цю бра[ти].

№ 2 в

Як бу - ла я швач - ка ма - лень - ка/га/.

Як бу - ла я швач - ка ма - лень - ка,

В ме-не бу - ла руч - ка бі - лень - ка -

В ме-не бу - ла гол - ка то - нень - ка -

Він - ки при - ши - ва - ти, По чир - він - цю бра[ти].

№ 3

Бра - ті - ку, не ля - кай - ся,

Бра-ті-ку, не ля - кай-ся, Ше луч - ше пос - та-рай-ся.

Не про - да - вай сес-три, За гріш, за чо - ти - ри.

Бо сес - три - ця - ро - ди - на, За сто-лом, як ка-ли-на.

№ 4 а

Ви - ско - чи, бра - ті - ку/гу/, на лав - ку,

Та бе - ри, бра - ті - ку/гу/, бу - лав - ку,

Та за - же - ни бо - я - рів під лав - ку.

№ 4 б

И у при - ши - то - му ві - ноч - ку.

И у при - ши - то - му ві - ноч - ку.

«ПЕРЕЗОВ» с.Кухотська Воля Зарічненського
р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: родичі молодой та молодого, батьки
молодих, молода, «дурна молода»*, музики.

Рід молодой йде в гості до молодого. Дорогою співають:

1/2

Водою качки пливуть, 2
Горою придани йдуть.
Горою-долиною
Зо своєю родиною.

2/4

- I. 1. Васількова мати по двору ходить,
По двору ходить, з Богом говорить:
2. – Десь мого синочка довго немає,
Десь мого рідного довго немає.
3. Чи кони забрани, чи шлюб їм даний?
Кони ни забрани, шлюб йому даний.
4. Да шлюб йому даний в добрую пору,
Завіла тищенька в нову комору.
5. Завіла тищенька в нову комору,
Дала вичерати разом з дочкою.
- II. 1. Да вічерай, друже, в батька мого,
Ой й а завтра будем, гой, й у твого.
2. Бо у мого батинька я день один,
Й а у твого рідного, гой, на всьой вік.

У глибині сцени сільська хата. Крізь відчинені вікна доли-
нають веселі голоси. Господарі пригощають гостей. Родина
молодой заходить на подвір'я молодого. Усі співають:

3/5

1. Чого, Манічко, не витаїшса із нами –
Сидиши в комори й обливайшса слъозами?
2. Ой ни бливайса, наша Манічко, слъозами –
Вийди з комори, повитаїшса із нами.

З хати виходять батьки молодого і вся його родина. Усі
вітаються:

– Здоровенькі були, що нас не забули!

– Дай Боже і вам здоров'ячка!

Гурт жінок від молодой:

– А де ж це наша Манічка, де ви її заховали?

Батько і мати виводять «дурну молоду» і показують всім.
Справжня молода сидить у коморі.

Батько:

– Ось ваша молода. А яка ж вона працююта. Дуже робо-
ча: цілу нічку не спала, все прибирала та підмітала.

Мати:

– А яка струнка і до роботи неледача. І води наносила, і
все помила.

Усі сміються. Підходять до «молодой», обдивляються. Гурт
від молодой співає:

4/2

Ой гето ни нашії, 2
Гето ни хорошії –
Нашії хоріції,
До нас подобніції.

Мати і батько:

– Ну, як же ж не ваша!

Підходить мати молодой.

– Ні, цьо не моя дочка!

Батько:

– Вона вам і сніданне приготувала! Зараз почастує вас!

Сміх, пожвавлення. Гості молодой співають:

5/1

1. Ми ни хочим вашого пиття, гой,
Ми ни хочим вашого пиття,
Покажіте нашіє дитя.
2. Що з нами годовалоса, гой,
Що з нами годовалоса,
Розуму набіралоса.
3. Що з нами піло-їло, гой,
Що з нами піло-їло,
Да й од нас полетіло.
4. Полетіло попелицею, гой,
Полетіло попелицею,
Покажіте молодицею.
5. Полетіло од нас гускою, гой,

* «Дурна молода» – переодягнутий у жіночий одяг чоловік.

*Полетіло од нас гускою,
Покажіте да, чи з хусткою.*

Батько:

*– Ну, раз цьо не ваша дочка, то пойду ще одну приведу.
Там в мене в коморі ще одна.*

Гості молоді починають виганяти «дурну молоду». Батько виводить молоду. Мати молоді підходить до дочки і цілується, потім цілується з батьками молодого.

Батько:

– Запрошую вас, дорогі гостоньки, на сніданнечко, яке приготувала наша Манічка. Пригощайтесь.

Батьки припрошують, пригощають. Всі співають:

6/3

- 1. Ой смачніє сніданнечко, смачніє –
Гето наша Манічка, гой, зварила.*
- 2. Хоч вона сіріною й топила,
Зате вона смачненько, гой, зварила.*

Грають музики, гості веселяться. Частина гостей починає співати, пританцювуючи. Гості стають у дві шеренги одна навпроти одної і, співаючи, ідуть назустріч одна одній, потім розходяться і знову все повторюється.

7/6

- 1. Ой дай, Боже, в добрий час,
Як у людей, так і в нас.*
- 2. Ой дай, Боже, годину
Звісилити родину.*
- 3. Ой дай, Боже, щоб було,
Щоб нам щастє прибуло.*
- 4. Як нам щастє прибуде,
То ми будем як люде.*

Всі стають у коло і за ходом сонця рухаються кроками з підстрибуванням, злегка присідаючи та нахиляючи корпус то в лівий, то в правий бік:

8/7

- 1. А мій чоловік
Й у Америку втік,
А я воли продала,
Да й музики найняла.*

- 2. Ой грай, гармошечко, коли розумієш,
Ти, сонечко молоде, ти грати умієш.*
- 3. Ой музики мої, та й заграйте ви мні,
То я пойду погуляю й у своїй стороні.*
- 4. Ой мамцю моя, а я донця твоя,
Було й бити і карати, як маленька була.*
- 5. А тепер я велика, шукай мені чоловіка:
Ни старого, ни малого – козаченька молодого.*
- 6. Чом, музика, ни висіл,
Й усадімо й у розсіл:
У розсолі просоліє,
Може трохи звісіліє.*
- 7. Ой, що то за вісілле, що но два дні було,
Ой, що б було три неділі, то-то ладньо було.*
- 8. Отепер дівочки, отепер по всьому –
Задирайте споднички, та ідіть додому.*

Під кінець всі гості беруться за руки і танцюють «Гусачок» (мелодія подається нижче). Усі рухи виконуються по колу. Потім хтось із танцюючих розриває його і запрошуючи присутніх до танцю, рухається уже з ними у будь-якому напрямку. (Це нагадує «Кривий танок», див. стор. 101). Рухи танцю виконуються ледь помітним кроком, ніби човгаючи. Руки при цьому підняті на рівні плечей, які у ритм танцю то піднімаються вгору, то опускаються донизу.

Нотні приклади

№1

♩=5 Одна Гурт ЛІС

1,4,5. Ми ни хо - чим ва - шо - го пил - тя, гой,
 Ми ни хо - чим ва - шо - го пил - тя,
 По - ка - жі - те на - ши - є ди - тя.

2. Що з на - ми го - до - ва ло - са, гой,
 Що з на - ми го - до - ва ло - са,
 Ро - зу - му на - бі - ра - ло - са.

3. Що з на - ми пі - ло - і - ло, гой,
 Що з на - ми пі - ло - і - ло
 Да й од нас по - ле - ті - ло.

№ 2

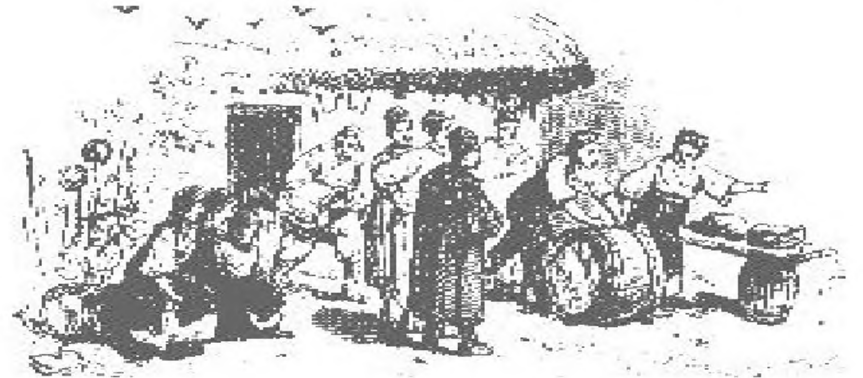
14 9 12

га - ши - і хо - ри - ши - і, до нас по - доб - ні - ши - і.

№ 3

6 6 4 6

За - те во - на смач - нень - ко, гой, зва - ри - ла.

№ 4

I. $\text{♩} = 66$ 1) Одна Гурт П5

1. Ва - сіль - ко - ва ма - га / - ти по дво - ру хо - дить,
По дво - ру хо - дить з Бо - гом го - во - [рить].

2-5. Десь мо - го си - но - го / - чка.

II. ЛЗС

1. Да ві - че - рай, дру - же, в бать - ка мо - го,
Ой й а зав - тра бу - деш, гой, й у тво - го.

2. Бо у мо - го ба - тинь - ка я день о - дин,
Й а у тво - го рід - но - го, гой, на всьой вік.

Гусачок

танець

$\text{♩} = 150$

№ 5

$\text{♩} = 108$ Одна Двое П7

1. Чо - го, Ма - ніч - ко, не ви - та - ш - са
із на - ми - /ги/ - Си - диш в ко - мо - ри
й об - ли - ва - іш - са сльо - за - ми?

№ 6

2. Ой дай, Бо - же, го - да - ну зви - ся - ли - ти ро - ди - ну.
3. Ой дай, Бо - же, щоб - бу - ло, Щоб нам шас - те при - бу - ло.
4. Як нам шас - те, при - бу - де, То ми бу - дем, як лю - де.

№ 7

ко - ли ро - зу - мі - еш,

Пісні весняного циклу с.Мізоч Здолбунівського р-ну Рівненської обл.

Дійові особи: дівчата, хлопці, діти.

Дія відбувається на вигоні за селом. Чути кування зозулі, шебетання птахів та спів дівчат. З'являється гурт дівчат, які плетуть віночки і приміряють їх. З іншого боку до них наближається, співаючи, гурт хлопців та дівчат. Зустрівшись, два гурти вклоняються один одному і взявшись за руки ходять по колу за ходом сонця і співають*:

1 / 1

1. Ой висна красна, ой висна красна,
з стріхи вода капне, 2
да з стріхи вода капне.
2. Молоденькому да й хлопчинові**
мандрівонька пахне, 2
да мандрівонька пахне.
3. Мандрував же він, мандрував же він
й у чистому полі, 2
да й у чистому полі.
4. За ним дівчина, за ним дівчина:
– вирнися, соколе, 2
да вирнися, соколе.
5. – Ой ни вирнуся, ой ни вирнуся –
згордила ти мною, 2
да згордила ти мною
6. Те все гордінне, те все гордінне,
шо й пирид тобою, 2
да й шо пирид тобою.

Хлопці та дівчата ходять по колу і співають. У середині кола хтось один. Доспівавши останній рядок, усі хлопці та дівчата, а також той, хто був усередині, шукають чим швидше собі пару. Хто залишився без пари, йде в середину кола.

* Дуже рідко веснянки грають. Найчастіше молодь збирається на вигоні за селом, співає або водить хоровод.

** При відтворенні пісень цього обряду тут і далі бажано присвоювати власні імена хлопцю і дівчині (наприклад, замість хлопчинові – Іванкові).

2 / 2

1. Котилася дорогою цинова тарілка, 3
2. Й а хлопчина заговорить любая розлівка. 3
3. Й а дівчина засміється, рожжа розцвітиться. 3
4. На ясниці все кислиці, й а на вербі груші – 3
5. Ой вибірай, стара мати, нивістку до душі. 3
6. Ой нехай він вибірає, яку він сам знає: 3
7. Од дівчини да й дівоньки кращої немає. 3

Усі беруться за руки і утворюють коло. Одна дівчина стоїть в колі, а хлопець поза ним. Після закінчення співу хлопець розбиває коло і ловить дівчину та стає з нею в коло. Замість них виходять двоє інших і все починається спочатку.

3 / 3

1. Ой зайшло сонічко за сад виноград. 2
2. Любие хлопчина дівчину й а хто цьому рад? 2
3. Й а дівчина каже, цвіте виноград, 2
4. Й а хлопчина каже, що то з рожжи цвіт: 2
5. Дивись-но, дівчино, то поїду й у світ – 2
6. Од тебе дівчино кращу ни найшов. 2

Дівчата та хлопці, взявшись за руки, ходять повільно колом, за ходом сонця, і співають притупуючи:

4 / 4

1. На городі морква сходить, 2
До дівчини хлопчина ходить.
2. Нехай ходить, бо він її любить, 2
Бо він її чировічки купить.
3. Як дівчина нарожується, 2
То з хлопчиной поцюлується,
4. Й а сажою брови маже – 2
З хлопчиною спати ляже.

Дівчата та хлопці стають парами, взявшись за руки. Перша пара підносить руки, під якими проходить решта хлопців та дівчат. Друга пара, пройшовши попід руки першої, стає перед нею і підносить руки. Третя пара, пройшовши попід руки першої і другої, робить те ж саме, і так далі. Так ідуть і співають:

5/5

1. Ой у хлопчини кривій ножки,
Й у взяв кужілку підпиратися, 2
2. Й у взяв кужілку підпиратися,
Йде до дівчини й і свататися. 2
3. Ой у дівчини лихі собаки,
Никому вийти й оборонити. 2
4. Вийшла дівчина й оборонила,
Його серденько сохранила. 2
5. А ну, собаки, в солону спати.
Прошу, хлопчино, ходи до хати. 2
6. А ну, собаки, з од мого двору,
Прошу, хлопчино, ходи в комору. 2

Дитяча гра: САМ ХОЖУ, САМ

Діти утворюють коло і рухаються за ходом сонця, тримаючись за руки. Двоє, що поза колом, рухаючись у протилежному напрямі, співають. Діти, що утворюють коло, хором їм відповідають. Починають двоє поза колом:

6/6

- А:** Сам ходжу сам, де дітки мав?
Б: Де дітки мав, де подівав?
А: Сон поморив, дощ покропив.
Й у неділю раненько,
Приїде наш батенько,
Привезе нам дівоньку,
В ротъвеному віночку –
Тут вона є.

Після цього двоє дітей підходять до кола і вибирають на своє місце інших, а самі стають у коло. Гра продовжується.

ПОДОЛЯНОЧКА

Дівчата стають у коло і, рухаючись, співають. А одна дівчина, ставши всередині, жестами ілюструє те, що інші співають.

7/7

Ой тут була подоляночка,
Ой тут була молодесенькая.
Тут вона впала,
До землі припала.
Й устань, устань, подоляночко,
Промий очки, як шкляночки,
Да візьмися в бочки,
Погоуляєш трошки.
Пливи по Дунаю,
Бери дівку скраю.
Й а мішечок клоччя,
Бери собі хлопця.
Й а гороху мірку,
Бери собі дівку.

КРИВИЙ ТАНЕЦЬ

Четверо дівчат, присівши на певній відстані одна від одної, утворюють чотирикутник. Інші, взявшись за руки, водять довільно поміж ними зигзагоподібний хоровод і при цьому співають:

8/8

1. Ой у кривого танцю, 2
Да ни вивидим конця.
2. Треба його да виводити, 2
Конець йому да знаходити.
3. Ой вінче наш, вінче, 2
Ти зелений барвінче.
4. Чи я тебе сплила-звила 2
Да й у вчора ізвичора.
5. Повісила на колочку 2
На шовковім инурочку.
6. Моя матінка зняла, 2
Да нилюбові дала.
7. Щоб я була цее знала – 2
На три часті розирвала.
8. На три часті розирвала, 2
Да й нилюбові ни дала.

Нотні приклади

№ 1

5. Ой ни вир - ну - ся

№ 2

1. Ко - ти - ла - ся до - ро - го - ю ци - но - ва та - ріл - ка,

ци - но - ва та - ріл - ка, ци - но - ва та - ріл - ка.

№ 3

2. Лю-бив хлоп-чи-на дів-чи-ну

№ 4

3. Як дів - чи - на на - ро - жу - їть - ся
4. Й а са - жо - ю бро - ви ма - же

№ 5

1. Ой у хлоп-чи-ни кри-ви - і нож - ки, й у взяв ку-жіл-ку

під - пи - ра - ти - ся під - пи - ра - ти - сь[я].

№ 6

Тут во - на є.

№ 7

Про-мий оч-ки, як шкля - ноч - ки
 По-гу-ля-еш трош-ки,
 Пли-ви по Ду-на-ю,
 Бе-ри дів-ку скра-ю,
 Й а мі - ше - чок клоч-ця,
 Бе-ри со - бі хлоп-ця,
 Й а го - ро - ху мір-ку,
 Ё - ри со - ої дів - ку.

№ 8

2. тре-оа но-го да ви-во - ди - ти

*Жнивварський обряд сс. Крилів, Велика Клецька,
Стовпин, Новий Корець Корецького р-ну
Рівненської обл.*

Дійові особи: господарі, їхні діти, жінці, ведуча.

Зажинки

Картина перша

Сільська хата. У хаті пораються чоловік та жінка. На ослоні сидять діти.

Чоловік:

– *Пора, жінко, серпи назубрювати, бо Петро вже на порозі, а він-бо ж і жито зажинає.*

Жінка:

– *Ото гостри серпи, і завтра, мабуть, підемо зажинати. Тільки ж дивись мені, щоб ніяких лихих слів не проронив зранку, бо кажуть, коли зажинають, то гріх сваритись, щоб жнивам не наврочити.*

Діти:

– *І ми хочемо іти в поле зажинати!*

Мати:

– *Якщо так, то лягайте спати, бо завтра я вас ранесенько побуджу і ми всі підемо до нашого поля.*

Картина друга

Поле. Йде гурт жінок. Голови пов'язані білими хустинками, у руках кожна тримає серп. Всі співають:

1/1а

1. *Ой зажинки, господару, зажинки,
Хотять наші серпики горілки.*
2. *Не так серпи, не так серпи, як жінці,
Хороші серпики й у руці.*
3. *Ой ти казав, господару, що линиві,
Не вижали житечка дві ниви.*
4. *Ми нажали житечка в добрий час,
А тепера, господару, частуй нас.*

Жінки, проспівавши пісню, заходять за куліси. З'являються жінка, чоловік та діти.

Жінка:

– *Ось і наша нивка! Гарний виріс цього року врожай. Розстелаймо скатертину та кладім на неї хліб-сіть, свячену великодну цілушку від паски, свічку.*

Зробивши всі приготування, господар читає молитву:

– *Сонце праведне, святі Петре і Юрію, наші святі душечки! Виростили Ви хлібець Божий на ниві, внесіть його в наші руки. Докотись, хлібцю святий, у клуні-стодоли! А ви, хмари дощові, буряні громовиці-блискавиці, і ти, граде б'ючий, – обходьте нашу ниву стороною й до нас не наближайтесь.*

Жінка:

– *Ой не дай, Боже, дощу! Дай, Боже, погоду на нашу роботу. Благослови, Боже, легко почати, а ще легше – дожати.*

Господар (знімає капелюха, статечно вклоняється й промовляє):

– *Благослови, Боже!*

Нажавши дві жмені жита, кладе його навхрест, робить так званий «зажинковий хрест». Жінка підходить до чоловіка, бере в руки декілька зжатих колосків і затикає чоловікові за пояс – це щоб спина не боліла. Господарі присідають біля скатертини, наливають потрошку горілки і чоловік промовляє:

– *Щоб задобрити польових духів і щоб добре жнивувалось, вип'ємо по чарці. Хай і покійним нашим батькам на тому світі ікнеться.*

Всі пригощаються, пригостившись – йдуть (за куліси). Заходить ведуча:

– *Отож, за тиждень після «Петра» в Україні починалися жнива. На полі з'являлися люди в широких білих штанах, в полотняних сорочках, з мантачками за поясом і з косами в руках – косарі.*

Дівчата й молодиці виходили на ниву з серпами: жнучи, вони спритно клали сніп за снопом і, працюючи, співали.

Ведуча виходить.

Жнива

Картина третя

Поле. Здалеку чути спів гурту жінок, які підходять усе ближче й ближче:

2/16

1. *Ой у полі вітрики буйні дмуть,
А вже наші женчики жито жнуть.*
2. *Ой, як зійшло сонечко з-за гори,
Потомилась женчики молоді.*
3. *Ой наші женчики молоді
Та й дожали житечко на ніві.*
4. *Та й дожали житечко на ніві,
Та й полегли колосом на траві.*
5. *Тепер будем, женчики, обідать
Та будемо, женчики, пить-гулять.*
6. *Ой, як тее житечко доженем –
Тоді вже горілочки вип'єм.*

Голос жінки:

– Скільки нас сьогодні зібралось в полі багато. Як гарно ідуть жнива!

Голос другої жінки:

– Так, таки-так: по Петрові на дворі пусто, а в полі густо.
Усі співають, дехто жне.

3/1в

1. *Ой летіла татаронька по полю,
Заганяла женчиків додому.*
2. – *Ідіть, ідіть, женчики, додому,
Бо вже ваша вечеронька на столу.*
3. – *А нам тая вечеронька немила,
Чи ж не тая нивонька втомила.*
4. *Широкії посадки займали,
Господару пшениченьку дожали.*
5. *Ой дожали пшениченьку до краю,
На вечеру паляницю розкраю.*

4/1д

1. *А в нашого господаря сивий кінь,
Він по полю поїжджає, як сокіл.*
2. *Жніте, жніте, женчики, до кінця,
Да й підемо додомоньку за сонця.*
3. *Жніте, жніте, женчики, до краю,
Біля краю горілочки подаю.*

З останніх незжатих стеблин женці зав'язують, заламуючи колоски на схід сонця, так звану «бороду». «Бороду» женці закосичують квітами і червоними стрічками. Старанно прополовши, зорюють під «бородою» серпом землю.

5/2

1. *Ой ти спасова борода, борода,
Тепер же тобі вигода, вигода.*
2. *Бо, як ми тебе пололи, пололи,
Будяком ручки кололи, кололи.*

Діти (тричі приказують):

– *Мишко, мишко, йди до нас борода полоти, а як не будеш полоти, то й і не йди їсти!*

Жниці засівають вилущеним зерном землю, скроплюють водою, потім кладуть на ріллю окраєць хліба та дрібок солі. Усі співають біля борода, щоб і в наступному році вродив багатий урожай.

6/1г

1. – *Ой на тобі, борідонько, хліба й солі,
Зоставайся, борідонько, сама в полі.*
2. – *Я не хочу, господару, хліба й солі,
Я не хочу оставаться сама в полі.*

Біля борода жінки приказують.

– *Роди, Боже, всякого долю: бідного і багатого.*

Присутні починають грати ось у таку гру. Один із женців бере в руку соломинки, але удвоє менше, ніж є женців. Затискує їх посередині в руці, а женці стають біля нього і беруться кожен за один кінець соломинки. Коли всі візьмуться, тоді той, хто тримає соломинки, відпускає їх. Потім цілуються, хто з ким взявся за одну соломинку.

Заходить ведуча:

– *Ось і скінчилися жнива. Поля густо вкриті копами, їх стільки, як зірочок на небі. Дякувати Богу, гарно цього року вродило. Поскрипуючи, ідуть високо навантажені вози з урожаєм. Женці ходять по полю, збирають колоски, плетуть вінок для господаря.*

Ведуча виходить.

Обжинки

Картина четверта

Поле. Женці співають:

7/2

1. *Йдіте, дівоньки, в долину, в долину,
По чирвоную калину, калину.*
2. *Цвіт-каліноньку ламати, ламати,
Та й у виночок вплитати, вплитати.*
3. *Котра на виду хороша, хороша,
То тій сплетемо з колосся, з колосся.*
4. *Котра на виду не така, не така,
То тій сплетемо з будяка, з будяка.*
5. *Ой тепер же нам весело, весело,
Бо ми виночка несемо, несемо.*

Сплетений вінок кладуть на голову найпрацьовитішій жниці, яка урочисто несе його до господарів. По дорозі співають:

8/1а

1. *Ой котився виночок по полю
Да й просився в господаря в стодолю.*
2. *Прийми мене, господарю, в стодолю,
Бо вже мені накучило на полю.*
3. *То я в тебе й у стодолі полежу,
На зимоньку на нивоньку побіжжу.*

9/1в

1. *Ой засвіти, місяченьку, з-за рога,
Щоб нам була видная дорога.*
2. *Щоб ми з цієї доріженьки не зблудили,
Щоб ми цього віночка не згубили.*
3. *Як ми з цієї доріженьки зблудимо,
То ми цього віночка згубимо.*

10/1в

1. *Ой прочини, господарю, новий двір,
Везем тобі віночка на вибір.*
2. *І житнього, пшеничного, овсяного –
Да для тебе господаря, молодого.*
3. *Ой прочини, господарю, квартиру,*

Да подивись на небо, на нивку.

4. *Ото стільки на небі зірочок,
Ото стільки на нивці купочок.*
5. *Ой на небі зірочок – не злічити,
На нивоньці купочок - не звозити.*

Біля двору господаря співають (відкривається завіса, декорація першої картини):

11/1в

1. *Приїхали женчики й уночі,
Та й привезли віночок й у руці.*
2. *Та й привезли віночок й у руці,
Та й поклали господарю на столі.*
3. *Та й поклали господарю на столі,
Та й поклади нам, господарю, червінці.*
4. *А хто буде срібні гроші платити,
Тому буде пшениченька родити.*
5. *А хто буде нам платити мідяки,
Тому буде родить роман-будяки.*

Заходить господар із хлібом і сіллю, приймає у женців обжинковий вінок.

Женці:

- *Дай, Боже, щоб і на той рік уродився хліб!*

Господар:

- *Дай Боже!*

І запрошує всіх до хати на частування.

Женці (співають):

12/1а

1. *А наша господариня, як вишня,
Да взулася в черевички, да й вишла.*
2. *Наліпила вареничків скоренько,
Бо вже її женчики близенько.*
3. *Кипіть, кипіть варенички, бо вже йдуть,
Бо вже мої женчики з поля йдуть.*

13/1в

1. *А наша господариня молоденька,
Та зварила на вечеру горобейка.*
2. *Та й забула господаря попитати,
Чи усього горобейка отдавати.*

3. Ой ти мене, господине, не питай,
Що зварила женчикам, то oddай.

Господар частує женців. Грають музики, усі співають:

14/3

1. Ой вип'ємо, родино, щоб нам жито родило,
І житечко, і овес, щоб зібрався рід увесь.
2. Випий, випий та й постав, щоб мій милий не застав,
А як милий застане, то й по шії достане.
3. Ой, чи Бог мені дав, чи святий Микола,
Таких гарних гостей коло мого стола.
4. Ой, чи Бог мені дав, чи Свята Марія,
Таких гарних гостей, яких я хотіла.
5. Ой, чи Бог мені дав, чи Свята Антошка,
Таких гарних гостей, що їдять так трошка.
6. Ой, чи Бог мені дав, чи святий Антоній,
Таких гарних гостей, що їдять як коні.
7. Як би ви та не ми, тоб ми тут не були,
Тоб ми тут не були - горілочку не пили.

Нотні приклади

№ 1а

(с.Велика Клецька)

Музична нотна партитура для прикладу 1а, що складається з двох систем. Верхня система містить мелодію, а нижня — супровід. Темп позначено як 14/3.

№ 1 б
(с.Крилів)

Музична нотна партитура для прикладу 1б, що складається з двох систем. Нижня система містить підпис: 2. Ой, як зійш - ло со - неч - ко

№ 1 в
(с.Н.Корець)

Музична нотна партитура для прикладу 1в, що складається з двох систем. Нижня система містить підпис: за - га - ня - ла жен - чи - ків до - до - му.

№ 1 г
(с.Крилів)

Музична нотна партитура для прикладу 1г, що складається з двох систем. Нижня система містить підпис: 1. Ой на то - бі, бо - рі - донь - ко, хлі - ба й со - лі,
Зос - та - вай - ся, бо - рі - донь - ко, са - ма в по - лі.

№ 1 д
(с.Стовпин)

Одна Гурт

1. А в на - шо - го гос-по-да - ра си - вий кінь,
Він по по - лю по - їд - жа - є, як со - кіл.

№ 2
(с.Крилів)

Ти-пер же то - бі ви - го - да, ви - го - да.

№ 3
(с.Крилів)

Одна Всі 92

1. Ой вип' - є - мо, ро - ди - но, щоб нам жи - то ро - ди - ло,
І жи - теч - ко, і о - вес, щоб зіб - рав - ся рід у-весь.

Відтворення народних обрядодій учасниками
фольклорного гурту «Джерело»

2001р.
Одягання молодій вінка.

2001р. Молода.

2000р. Весільне дійство.

2000р. На весіллі.

1997р. Фольклорний гурт «Джерело»
Рівненського державного гуманітарного університету.

2001р. Весілля учасниці гурту «Джерело» Оксани Семенюк.
Наречена біля короваїв.

Список рекомендованої літератури

1. Арабська Г. Організація та методи роботи з дитячим фольклорним ансамблем Музичний фольклор в системі навчання та виховання молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-педагогічної конференції/Гол. ред. О.Смоляк – Тернопіль: Астон, 2000. – С.22-25.
2. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К.: Наукова думка, 1988. – 189 с.
3. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю. – К.: Мистецтво, 1996. – 493с.
4. Весільні пісні/Упоряд., вступ ст. та прим. М.М.Шубравської. – К.: Дніпро, 1988. – 476 с.
5. Весільні пісні: У 2 кн./АН УРСР. ІМФЕ ім. М.Рильського. Ред. кол.: О.І.Дей та ін. – К.: Дніпро, 1988. – 476 с.
6. Веснянки/Упор. та вступ. ст. Є.Єфремова. – К.: Музична Україна, 1988. – 246 с.
7. Воропай О. Зажинки. Жнива. Обжинки/Воропай О. Звичай нашого народу. – К.: Оберіг, 1991. – Кн.2. – С.214-230.
8. Добрянська Л., Луканюк Б. Спроба типології весільних ладканок і пісень західного Полісся і західної Волині// Четверта конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-волондимирських) та суміжних земель: Матеріали/Ред.-упорядник Б.Луканюк. – Львів, 1993. – С. 45-48.
9. Егорова Г. Вокальная техника в традиционном женском пении станицы Калитвенская//Традиционный фольклор и современные народные хоры и ансамбли. – Ленинград, 1989. – С.32-38.
10. Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. – К.: Музична Україна, 1977. – 112 с.
11. Єфремов Є. Вивчення варіювання форми пісень Полісся// Народна творчість та етнографія. – № 3. – 1984. – С.26-33.
12. Єфремов Є. Дослідження народнопісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні//Українське музикознавство. – Вип. 20. – К.: Музична Україна, 1985. – С.97-98.
13. Єфремов Є., Пономаренко В. Дослідження локальної народнопісенної традиції як основа діяльності вторинного фольклорного ансамблю//Українське музикознавство. – Вип. 24. – К.: Музична Україна, 1989. – С.79-98.
14. Жнивварські пісні/Упор. та вступ. ст. О.Чебанюка. – К.: Музична Україна, 1990. – 223 с.
15. Жнивварські пісні/Упор. та вступ. ст. Ю.Крутя. – К.: Музична Україна, 1971. – 271 с.
16. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. – К.: Наукова думка, 1974. – 159 с.
17. Іваницький А. Народне весілля і весільні пісні//Іваницький А. Українська народна музична творчість. – К.: Музична Україна, 1990. – С.107-123.
18. Ігри та пісні/Упор. О.І.Дей. – К.: Наукова думка, 1963. – 671с.
19. Карпун А. Методика педагогічного керівництва гуртами українського народного співу// Збірник наукових та науково-методичних праць кафедри фольклору та етнографії КДІК/Ред.-упор. А.І.Іваницький. – Київ, 1995. – С.129-143.
20. Колесса Ф. Народна музика на Поліссі//Музичний фольклор з Поліся у записах Ф.Колесси та К.Мошинського/Упор., вступ. ст., прим., переклад з польської С.Й.Грици. – К.: Музична Україна, 1995. – С.48.
21. Кондратович О. Весілля на Поліссі. – Луцьк: Надстир'я, 1996. – 112 с.
22. Круть Ю. Хліборобська обрядова поезія слов'ян. – К.: Наукова думка, 1992.
23. Лозинський Й. Українське весілля. – К.: Наукова думка, 1992. – 174 с.
24. Луканюк Б. Диференціальний принцип тактування//Актуальні питання фіксації та транскрипції творів народної музики: Зб. наук. пр. – К., 1989. – С.59-86.
25. Мешко Н. Вокальная работа с исполнителями русских народных песен//Клубные вечера. – М., 1976. – Вып.2.
26. Мишанич М. Архівне опрацювання народновокальних творів: Методичні рекомендації з музично-етнографічної транскрипції. – Львів, 1995. – 20 с.
27. Молдавин М. Народний підголосковий спів. – К.: Музична Україна, 1980. – 88 с.
28. Науменко Г. Фольклорная азбука: Учебное пособие для начальной школы. – М.: Академия, 1996. – 136 с.
29. Немиро М. Весілля на Рівненщині. – Рівне: Освіта, 1993. – 42с.
30. Пестонюк І. З поліської криниці: Нариси народної поетичної творчості Рівненщини. – Рівне, 1995. – 26 с.
31. Пісня у весільному обряді: Методичні рекомендації з використання місцевого пісенного фольклору та народної творчості у сучасних весільних обрядах. – Ровно, 1987. – 64 с.
32. Скуратівський В. Святвечір: У 2 кн. – К.: Перлина, 1994. – Кн. 1: 190 с. – Кн.2. – 284 с.
33. Співає «Джерело»: Репертуарний збірник/ Упор. Р.В.Цапун. – Рівне, 1997. – 104 с.
34. Супрун Н. Українське народне багатоголосся: Методична розробка

для студентів спеціалізації «Керівник фольклорного ансамблю». – Рівне: РДК, 1998. – 24 с.

35. Українська минушина: Ілюстрований етнографічний довідник. – К., 1993.

36. Українське весільне вбрання. – К.: Мистецтво, 1989. – 18 листівок.

37. Українське народне весілля. – К.: Мистецтво, 1970. – 111 с.

38. Українське народне житло. – К.: Мистецтво, 1986. – 18 листівок.

39. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського. – К.: Наукова думка, 1974. – 780 с.

40. Фонд дипломних робіт студентів кафедри музичного фольклору РДГУ. – Лабораторія музичної етнографії при кафедрі музичного фольклору РДГУ.

41. Шамина Л. Об искусстве народного пения//Традиционный фольклор и современные народные хоры и ансамбли. – Ленинград, 1989. – С.20-30.

42. Шамина Л. Работа с самодеятельным хоровым коллективом. – М.: Музыка, 1988. – 176 с.

Примітки

Фрагмент весільного обряду «КОРОВАЙ» зап. 1991р. Р.Цапун від Сивобородько Гапки Яківни 1916 р.н., Любчик Ганни Прокопівни 1922 р.н., Шевчук Лідії Нестерівни 1922 р.н., Миколаєнко Марії Семенівни 1932 р.н. з с.Будичани Чуднівського району Житомирської області. Транскрипції та сценічна інтерпретація Раїси Цапун. Відтворено в 1997р.

Фрагмент весільного обряду «КОРОВАЙ» зап. 1999р. Н.Неглядюк від Левицької Марії Назарівни 1926 р.н., Неглядюк Валентини Дмитрівни 1953 р.н. з с.Крилів Корецького району Рівненської області. Транскрипції (кл. ст. викладача Раїси Цапун) та сценічна інтерпретація Наталії Неглядюк. Відтворено 2000р.

Фрагмент весільного обряду «КОРОВАЙ» зап. у 2000р. Я.Базакою від Сніжко Оксани Федорівни 1926 р.н., Мельник Василини Тимофіївни 1934 р.н., Миронюк Тетяни Іванівни 1935 р.н., Чугай Ярини Адамівни 1932 р.н. з с.Бабка Володимирецького району Рівненської області. Транскрипції (кл. ст. викладача Людмили Гапон) та сценічна інтерпретація Яніни Базаки. Відтворено 2001р.

Фрагмент весільного обряду «КОРОВАЙ» зап. у 1999р. Н.Дмитрук від Дмитрук Марії Нечипорівни 1920 р.н. у с.Чудви Костопільського району Рівненської області. Транскрипції (кл. ст. викладача Раїси Цапун) та сценічна інтерпретація Нелі Дмитрук. Відтворено 2000р.

Фрагмент весільного обряду «Вбирання короваю» зап. у 1990р. Р.Цапун від Гаврільчик Лідії Тимофіївни 1926 р.н., Місонєць Ольги Андріївни 1927 р.н., Сопронюк Марії Петрівни 1930 р.н., Сопронюк Сені Петрівни 1933 р.н. з с.Люхча Сарненського району Рівненської області. Транскрипції (кл. ст. викладача Раїси Цапун) та сценічна інтерпретація Людмили Пономарьової-Сташків. Відтворено 1999р.

Фрагмент весільного обряду «Вінкоплетини» зап. у 1998р. Т.Середою від Середи Софії Дем'янівни 1933 р.н. з с.Підлужне Костопільського району Рівненської області. Транскрипції (кл. ст. викладача Людмили Гапон) та сценічна інтерпретація Тетяни Середи. Відтворено 1999р.

Фрагмент весільного обряду «Розплітання коси» зап. у 1991р. Р.Цапун від Луцок Любові Антонівни 1920 р.н., Любчик Ганни Прокопівни 1922 р.н., Сивобородько Гапки Яківни 1916 р.н., Шевчук Лідії Нестерівни 1922 р.н. з с.Будичани Чуднівського району Житомирської області. Транскрипції та сценічна інтерпретація Раїси Цапун. Відтворено 1999р.

Фрагмент весільного обряду «Розплітання коси» зап. у 1990р. Р.Цапун від Гаврільчик Лідії Тимофіївни 1926 р.н., Місонець Ольги Андріївни 1927 р.н. з с.Люхча Сарненського району Рівненської області. Транскрипції Раїси Цапун та сценічна інтерпретація Юлії Скоромної. Відтворено 1997р.

Фрагмент весільного обряду «Викуп молодої та пришивання квіток» зап. у 1991-1994 рр. Р.Цапун від Сивобородько Гапки Яківни 1916 р.н., Шевчук Лідії Нестерівни 1922 р.н. з с.Будичани Чуднівського району Житомирської області. Транскрипції та сценічна інтерпретація Раїси Цапун. Відтворено 2001р.

Фрагмент весільного обряду «Перезов» зап. у 1995р. Р.Цапун від Городейчук Ганни Василівни 1941 р.н., Миколайчик Ганни Владівни 1937 р.н., Миколайчик Марії Романівни 1937 р.н., Романової Ганни Владівни 1929 р.н. з с.Кухотська Воля Зарічненського району Рівненської області. Транскрипції та сценічна інтерпретація Раїси Цапун. Відтворено 1996р.

Пісні весняного циклу зап. у 1999р. Т.Тихонюк від Тихонюк Степаниди Федорівни 1919 р.н. з с.Мізоч Здолбунівського району Рівненської області. Транскрипції (кл. викладача Юрія Рибачака) та сценічна інтерпретація Тетяни Тихонюк. Відтворено 2000р.

Жнивварський обряд зап. у 1983-1987 рр. К.Петришиною, А.Шкльодою, Р.Цапун від Маркович Євгенії Василівни 1928 р.н., Кічановської Людмили Василівни 1957 р.н. (с.Новий Корець), Поліщук Марії Кирилівни 1926 р.н. (с.Стовпин), Курінець Софії Адамівни 1917 р.н., Дячук Тетяни Мусіївни 1918 р.н. (с.Велика Клецька), Левицької Марії Назарівни 1926 р.н. (с.Крилів) Корецького району Рівненської області. Транскрипції (кл. ст. викладача Раїси Цапун) Ольги Криси та сценічна інтерпретація Раїси Цапун. Відтворено 1999р.

Зміст

Вступне слово	3
Методичні рекомендації.....	6
ІЗ ВЕСІЛЬНИХ ОБРЯДІВ	
« КОРОВАЙ » с.Будичани Чуднівського р-ну Житомирської обл.....	22
« КОРОВАЙ » с.Крилів Корецького р-ну Рівненської обл.	36
« КОРОВАЙ » с.Бабка Володимирецького р-ну Рівненської обл.	43
« КОРОВАЙ » с.Чудви Костопільського р-ну Рівненської обл.	50
« ВБИРАННЯ КОРОВАЮ » с.Люхча Сарненського р-ну Рівненської обл.	55
« ВІНКОПЛЕТИНИ » с.Підлужне Костопільського р-ну Рівненської обл.	63
« РОЗПЛІТАННЯ КОСИ » с.Будичани Чуднівського р-ну Житомирської обл.....	70
« РОЗПЛІТАННЯ КОСИ » с.Люхча Сарненського р-ну Рівненської обл.	76
« ВИКУП МОЛОДОЇ ТА ПРИШИВАННЯ КВІТОК » с.Будичани Чуднівського р-ну Житомирської обл.....	82
« ПЕРЕЗОВ » с.Кухотська Воля Зарічненського р-ну Рівненської обл.	90
Пісні весняного циклу с.Мізоч Здолбунівського р-ну Рівненської обл.	98
Жнивварський обряд сс.Крилів, Велика Клецька, Стовпин, Новий Корець Корецького р-ну Рівненської обл.	106
Відтворення народних обрядодій учасниками фольклорного гурту «Джерело».....	115
Список рекомендованої літератури	118
Примітки.....	121

Навчально-методичне видання

Раїса Володимирівна ЦАПУН

Народні обряди з репертуару гурту «Джерело»

Навчально-методичний посібник

Літературне редагування та обкладинка	Романа Демчука
Музичний редактор	Юрій Рибак
Технічний редактор	Олег Зень
Фото	Ярослава Сверлюка та Анатолія Похлюка
Набір тексту	Юрія Рибачака та Галини Сухонос
Макет	Вікторії Кравчук

До посібника увійшли інсценізації фрагментів народних обрядодій – весільних, весняної та жнивної, що реконструйовані на основі автентичних записів. Матеріали зібрані упорядником та студентами кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету на теренах Рівненщини та Житомирщини.

Усі твори публікуються вперше.

Видання адресоване студентам вищих навчальних закладів, що навчаються за спеціальністю «Музична творчість», керівникам фольклорних колективів, краєзнавцям, діалектологам, а також всім, хто цікавиться народною музично-поетичною творчістю

В художньому оформленні видання використані ілюстрації з книги «Українське народне весілля» (К.: «Мистецтво», 1970. - 112с.).

ISBN 966-7643-17-4

Підписано до друку 27 вересня 2002 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний
Умовн. друк. арк. 9,3. Наклад 300 примірників
Замовлення № 85/2

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028 м. Рівне, вул. Толстого, 3

Раїса ЦАПУН

Фольклорний гурт “Джерело” Інституту мистецтв РДГУ (з дня створення якого у 1987 році його незмінний керівник та постійний учасник – старший викладач кафедри фольклору Раїса Володимирівна ЦАПУН) є володарем Гран-прі Всеукраїнського фестивалю “Лесина пісня” у Луцьку (1988). Лауреатом 2-го міжвузівського фестивалю

самодіяльної творчості студентів у Миколаєві (1987), Республіканського радіоконкурсу “Нові імена” у Києві (1989), Всеукраїнського конкурсу учбових закладів культури у Києві (1993), 2-го Всеукраїнського пісенного фестивалю “Повстанські ночі” у Рівному (1997), Міжнародного молодіжного фестивалю традиційної народної культури “Древлянські джерела” у Рівному (1998), Міжнародного фольклорного фестивалю “Коломийка-1998” (Івано-Франківщина), 5-го Слов’янського фольклорного фестивалю “Коляда” у Рівному (1999), Міжнародного фольклорного фестивалю “Коломийка-2000”. Дипломантом 2-го Слов’янського фольклорного фестивалю “Коляда” (1996). Учасником Міжнародного фестивалю народної музики у Сопоті (Польща, 1990), 8-го Слов’янського фольклорного фестивалю “Коляда” (2001).

Гурт відтворює та популяризує традиційну культуру Рівненського та Житомирського Полісся.